

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARGEL

Fabian essay a szocializmusról.

I.

Bernard Shaw: Gazdasági alapvetés.

Minden gazdasági alapvetés a földműveléssel kezdődik. A csillagász lelki szemében a föld: égitest, gömb, mely az űrben minden távolabbi cél nélkül lebeg. Az őstermelő testi szemében: széles, zöld mező, melyből, – belevágva az eke, vagy az ásó vasát – búzát és egyéb ehető terméket lehet előteremteni. A ravasz városi ember szemében ez a széles zöld terület nagy játékasztalnak tűnik, mely mellett szerencséje attól függ, az asztal mely pontjára veti kockáját. A gazdász előtt viszont ez a zöld terület rejtett kincsnek temetője, melyben az ember egész jövője és vagyona a kincsben rejlő hatalom szeszélyétől függ., A bölcs és türelmes földműves szántóvasát vontatja benne és nehéz munkájával nem tud egyebet fölfedezni, mint egy kis silány minőségű gabonát, egy kevés burgonyát, jó csomó csalánt és egy kevés gyógyfüvet, melylyel fájdalmait gyógyíthatja. A bolondos pazarló a kerítés sövényén belül, amint a napban csillogó homokot bámulja, hirtelen felfedezi, hogy a föld aranyat kínál neki és odátáncoltatja szemei elé, nehogy el engedje kezei közül siklani. Egy másik ember, aki kissé szorgosabban kutat eme kísértő arany után, nagy szénterületre bukkan, vagy petróleumforrásokra talál. Így csúfolódik a Föld, az Ember mostohaanyja, az emberrel, aki anyja összecsucokt kezét ráncigálva, sohse tudja, vajjon gyémántot vagy kavicsot, jó arany-búzát, vagy csupán néhány agyagos és rothadt kelkáposztafejet rejteget-e az. így lesz az ember játékoská, és kigúnyolja a teoretikusokat, akik szorgalomról, tisztességről és egyenlőségről fecsegnék. Azonban sorsa ellen örökké fel-fellázad. Mert a játékban sokaknak kell veszíteniök, hogy pár ember nyerhessen; mert a tisztességtelenség nem fizetődik ki ott, ahol mindenki tisztességtelen; és mert az egyenlőtlenség mindenkinek keserves, kivéve a legmagasabban állót, sőt még ennek is meddő az egyedüllét. Ilyenformán az emberekben az az óhaj keletkezik, vajha a természet eme szeszélyes ajándékait valamely nagy erő venné hatalmába, amelyben meg van a tudás és az akarat arra, hogy ez ajándékokat köztük a keresésben kifejtett közös munkájuk arányában felossza. Ez a vágy a szocializmus; és megvalósítása céljából a szocialisták községeket, királyságokat, főnökségeket, egyházakat, hűbéri szervezeteket találtak ki, és midőn már mind szervezet áldozatául esett a nyeresékes szeszélyének, kigondolták a szocialdemokrata államot, mely még megvalósításra vár. A szocializmus ellen van a nyereszkesítő játék vágya, mely az embert arra ösztökéli, hogy ne engedjen a maga egyéni hatalma és Föld-mostohaanya közé versenytársat férközni, hanem hogy inkább biztosítson magának néhány hold földcsékéi és szerencsét próbáljon a gyémántkeresésben. Ez a magántulajdon eszméje.

Hogy e harcban tisztán lássunk, és hogy társadalmunkról eleven képet és tudást nyerjünk, szükséges hogy megfigyeljük a magántulajdon életét, a kapzsiságban való fogantatásától kezdve egészen kimúlásáig.

Hadd lássuk, a nemzetgazdászok szokásos tárgyalási módjához híven, valamely vidéknek a magántulajdonnal, ennek jogrendjével való megszállását.

Képzeld el a széles zöld területet, az ásó és eke vasától szüzén, amint az ember érkezését várja. Képzeld el azután az első gyarmatost, az eredeti Ádámot, aki a civilizáció századai folyamán Ádám Smith-té nőtte ki magát, amint magántulajdonának alkalmas hely után kutat. Ádám, amint a nemzetgazdaságtan elképzeli, munkára készen áll: ennekfolytán annak a területnek földjébe vágja ásóját és azt keríti körül határjelzőjével, mely a legtermékenyebb és a legkedvezőbb fekvésű. És amint e kis területet megművelte, a nemzetgazdaságtan egyszerre e jelenségtől jóslásra hangolva, úgy tünteti fel Ádám kicsi megművelt területét, mint egy tavat, mely egyre nő és az egész országot elnyeli. Ne feledjük el ezt a képet: a „megművelés határai”, örökké visszatérő frázisának kulcsa ez. melyben, amint látható, bizonyos fokú nem sejtett költészet lappang. És a tó tényleg csakhamar megnő. Más Ádámok jönnek, mindegyik helyére talál és pedig lehetőleg az első Ádámhoz közeli területeket foglalnak le, részben azért, mert ő választotta a legkedvezőbb fekvést, részben azért, mert közelében szórakozásra és társaságra lelnek, és részben azért, mert ahol két ember van együtt, ott két ember hatalma van jelen, ami sokkal többet jelent, mint egy ember erejének kétszerese, minthogy bizonyos tekintetekben valóban új erőt jelent, teljesen ellentétben az általános feltevessel, mely szerint a társadalom semmi egyéb, mint az egyesek összessége. Ezek az új Ádámok is elhozzák Káinjait és Ábeljeiket, akik ugyan nem ölik meg egymást, hanem csupán újabb és újabb határos területeket foglalnak le. így növekszik a kis tó, és a központból mind szélesebb és szélesebb területekre érnek a hullámok, mígnem a kis tóból nagy tó, a nagy tóból belföldi tenger lesz.

A földjáraadék.

Azonban a fejlődés eme folyamatában a természet szeszélyei is megkezdik működésüket. Az a különösen termékeny terület, melyen Ádám megtelepedett, csakhamar teljesen le van foglalva és az újonnan jöttek rendelkezésére már csak másodminőségű föld áll. Aztán meg a munkamegosztás rendje honosodik meg Ádám szomszédai között. Ezzel természetesen együtt jár a vásár megteremtése, melyen megosztott munkájuk termékeit kicserélhetik. Nem jó, ha valaki messze lakik e vásár helyétől, mert a nagy távolság útiköltségekkel, igavonó állat tartásával és az ide-odautazás idővesztésével jár. Mindezt megtakarítja Ádám a

megművelt terület középpontjában, és mindezzel meg van terhelve az újonnan jött a megművelt terület határain. Becsüljük Ádám évi termelvényeinek tiszta hasznát 1000 fontra, és a megművelt terület határain letelepedett új jövevény földjének évi tiszta hasznát 500 fontra (feltéve egyben, hogy mindketten egyenlően szorgalmasak). 500 font jövedelemtöbbletet látunk az első letelepült javára. *Ez az 500 font földjára.* Nem tesz különbséget, hogy csupán jövedelemkülönbözöt és nem a hűbéres bére, melyet a földesúrnak fizet. A két ember egyenlően dolgozik; és mégis, az egyik 500 fonttal többet keres, mint a másik – földjének nagyobb termékenysége és kedvezőbb fekvése folytán. Az eme termékenység folytán előállt többlet – jövedelem; ezt már régesrég felismerték és tényleg abban az alakban fizették, amelyben azt megszoktuk. Mert miért is ne engedné át Ádám földjét az újonnan jöttek bérebe évi 500 font jövedelemért? Minthogy a föld évi termékeinek értéke 1000 font, az újonnan jött 500 fontot magának tarthat meg, vagyis ugyanannyit, mintha a megművelt terület szomszédságában műveinél meg földjét; és ezenfelül kellemesebb, ha a társadalom középpontjában lakhat, mint ha a határszélre szorul. Az újonnan jött települő maga fogja ezt a rendezést javasolni; és Ádám tétlen földesúrként vonulhat vissza, 500 font állandó nyugdíjjal. A termékenységből előállt értéktöbbletet, íme, világosan jövedelemnek ismerik fel és, mint ahogy ma szokás, a munkás fizeti a henyélőnek. A hasonló példákat, melyekben ugyanez az egyszerű és érthető folyamat nyer igazolást, már most a nemzetgazdasági írók könyveiből könnyen megérthetjük.

Stuart Mill (Principles of Political Economy) azt mondja, hogy „a föld jövedelme az a jövedelemtöbblet, mely az illető föld hozadéka és a legrosszabb minőségű megművelt föld hozadéka között mutatkozik”. Fawcett (Manual of Political Economy) azt mondja, hogy „a földjára pénzületi egyenértéke ama előnyöknek, melyek az illető föld és legrosszabb megművelt terület között mutatkoznak.” Marshall tanár (Economic of Industry) azt mondja, hogy „valamely darab föld jövedelme ama hozadéktöbblet, mely az eme földdarab és a mellette levő oly földdarab között mutatkozik, amelyet egyáltalán nem művelnek, ha jövedelem nem fizetnék érte.” Sidgwick tanár (Principles of Political Economy) óvatosan úgy mondja, hogy „egy acre nagyságú földdarab normális jövedelme tiszta hozadéka értékétöbblete a megművelésre legkevésbé érdemes föld egy acre-ja tiszta hozadéka értékével szemben”. Walker szerint (Brief Text Book of Political Economy) „valamely darab föld jövedelme azzal a különbséggel van meghatározva, mely évi hozadéka és az ugyanama piac számára megművelt legkevésbé termékeny föld hozadéka között, feltéve, hogy a megművelés egyik föld termelő erejét sem rosszabbította vagy javította”. Mindeme meghatározás csak feldolgozása annak a meghatározásnak, melyet e szerzők mestere, Ricardo, adott, mondván: „A jövedelem a föld hozadéka az a része, melyet a földesúrnak a talaj ősi és leronthatlan erejének használatáért fizetnek”.

A vidéki család.

Térjünk vissza az ideális faluhoz. Ádám évi 500 fontért visszavonul a termelés foglalkozásának teréről; és szomszédai sietve utánozzák, amint új bérlők jelentkeznek. Ennek első eredménye, hogy megkezdődik a hagyományos szokás, mely szerint a vidék legidősebb családja a többivel szemben előkelőbb állást foglal el, és amely szerint magasabb társadalmi helyzetük fő-

előnye, hogy jó jövedelmük van, anélkül, hogy dolgoznának. Mindazonáltal, minthogy mégis bérlő, illetve hűbéreseik munkájától függ jólétük, kezdik a munkát megfizetni és e célra egy bizonyos tőkét szánnak. A boldogulásnak és léhaságnak, a fényezésnek és szorgalomnak eme egyesülése teljesen megrontja az erkölcsöt; meghonosítja az elvek és a cselekvések közötti azt az ellentétet, amely korunk cinizmusának is titkos rugója, és amely azt a különös ricardói jelenséget szüli, hogy az üzletember vasárnaponként rendszerint a falu kovácsával együtt jár templomba, hogy ott nagyban fogadkozzék a jövő héten teljes erejével milyen erkölcsösen fog viselkedni.

Föltevésséinkhöz híven, a megművelt terület tava már oly messze terjedt a vadonban, hogy határain az ember munkájának évi jövedelme már csak 500 font. Minthogy azonban a népesség folytonos szaporodása folytán a tó folyton növekszik, a határok még itt sem állandósulnak; végül el fogják érni és magukba fogják zární a megművelhető föld minden területét, el egészen a havasok hólepte határáig és a tenger sós vizéig, de mindig a legterméketlenebb helyeket mindig legutoljára hagyva, mert a földet művelni kívánók mindenkor a több jövedelmet keresik és nem fogják a rosszabb földön megtelepedni, mikor jobb is kapható. Azonban tegyük fel, hogy a szabad földnek legtávolabbi örve is el van már érve és egy ember évi jövedelme azon már csak 100 font. Tiszta sor, hogy Ádám földjének jövedelme ezzel 900 fontra szűkött, minthogy ez az összeg az ő földje és ama föld jövedelme közötti különbség, mely jövedelemmentes. Azonban Ádám földjét évi 500 fontért adta bérebe. Ilyenformán most Ádám bérlője. Ádám földjét 900 font évi bérért engedi át az újonnan jöttek, aki természetesen mitsem veszít az üzletben, mert 100 fontja itt is megmarad és ennél többet sehol sem tud elérni. Eszerint most ő műveli Ádám földjét; évenként 1000 fontot hoz ki belőle; megtart ebből 100-at és 900-at fizet Ádám bérlőjének, aki Ádámnak viszont 500-at fizet, magának pedig 400 fontot tart meg és ilyen módon szintén tétlen ur lesz, ha valamivel kisebb jövedelemmel is, mint a, régebbi család férfiai. A helyzet most az, hogy Ádám magántulajdona három ember között oszlik meg; az első semmit sem dolgozik és a jövedelem felét kapja, a második semmit sem dolgozik és a jövedelem két ötödét kapja, a harmadik minden munkát maga végez és a jövedelemnek csupán egy tizedét kapja. Mellesleg megjegyezhetjük azt is, hogy a moralista, aki ennek ellenére is a magántulajdonról* mint a buzgalom serkentőjéről, és mint az egészséges kezdeményezés indító rugójáról beszél, továbbá a javaknak az erők szabad játéka szerint való eloszlásának helyességéről fecseg, az tökéletesen vak, aki már *a priori* a teljes tudatlanságból indul ki és csupán teljesen ellentmondó és örült következtetésekhez képes jutni.

Azonban mindez semmi ahhoz viszonyítva, ami ezután következik. Midőn a belföldi tenger elérte legészelső határait – midőn már csupán egy homoksáv van a geryblye és a hullám között, midőn magukat a hullámokat is már halásznépek művelik meg, midőn a legelők és fatermelésre használt erdők elérték már a hómezőket – « szóval, midőn már minden föld magántulajdon: mégis minden ember földtulajdonos, ha csupán a bérlő jogán is. Örökből keletkezik és így az u. n. tiszta jövedelem; vagyis a bérlő a lehető legbiztosabb formát választja ahhoz, hogy a földet magához kapcsolja. Minden jövedelem gazdasági jövedelem, melynek nagyságát a gazdasági viszonyok szabják meg; a földesúr nem emelheti és a bérlő nem nyomhatja lejjebb:

természetszerűleg és kényszerítően szabja meg az a különbség, mely az illető föld és az ország legrosszabb földjének termékenysége között fennáll. A dolgoknak ezt a rendjét szabadságnak és boldogságnak nevezik.

A proletárok.

E ponton azonban megjelenik egy különös helyzetben levő ember, – a havasoktól a tengerig vándorol és nem talál földet, mely ne lenne már más tulajdonában. A magántulajdon megfeledezett erről az emberről. Az országutakon csavargó, a községekben bűnöző, Ádámnak első kitagadott fia, az első proletár, akinek ivadékai áldottak lesznek ugyan, aki azonban jelenleg élelem, otthon, segítség nélkül van és fölösleges személy, akire csak gyalázat vagy szolgaság vár. Mégis van esze és testi ereje, tud gondolkodni és cselekedni, és hatalmasan tudná megdolgozni a földet, ha hozzá juthatna. Csakhogy miként jusson hozzá? A kényszerűség leleményességre tanítja az embert. Lehet, hogy ennek a második Ádámnak, a nagy proletárság ősatyjának ritka nagy esze volt, ami szintén nem tartozik a természet legértéktelenebb, szeszélyesen adott ajándékai közé. Ha a termékeny föld hozhat járadékot, miért ne hozhatna a termékeny elme is? Itt van az első Ádám földje, mely 1000 fontot hoz a bérlő munkája folytán, aki, amint láttuk, 900 fontot tartozik leadni az 1000-ból. Hogy lenne, ha a proletár ennek a bérlőnek Ígérne évi 1000 fontot e földért? Az eredmény látszólag az lenne, hogy a proletárnak éhen kellene halnia, minthogy az egész 1000 fontot le kellene másnak adnia. Azonban hogy lenne, ha a proletár úgy tudna berendezkedni, leleményeskedni, piacra lépni és úgy tudná a földet eddig nem álmódott módon használni, hogy évi 1500 fontot hozna ki abból a földből, mely eddig csak 1000 fontot hozott? Ha ezt meg tudja tenni, akkor elfizetheti az egész 1000 fontot és még mindig 500 fontja fog maradni. Ez az ő haszna, ügyességének járadéka, ama többlet, mely az ő munkássága és az átlagos butának produktivitása közt mutatkozik. Napoleon helyesen mondta, a tehetséges előtt nyitva áll az érvényesülés útja. Azonban sajnos, a szociális kérdés az idiotát is nyomja, nemcsak a tehetségesebbet. A föld kellő benépesítése céljából egy másik proletár érkezik, aki nem ügyesebb másnál és nem tud többet. Számára nincs tehetség-járadék. Már most lássuk, hogy szerezheti meg a bérlő jogát? Kétségtelen, hogy a tehetség-járadékos új módszereit az invenció nélkül tehetségtelenebbek utánózni fogják, továbbá, hogy a munkamegosztás rendszere, a szerszámok és pénz használata, és a civilizáció gazdasága nagyban növelik az embernek a természetet kiaknázó hatalmát. Ez a növekvés tiszta haszna lesz a bérlő jogát birtoklónak, minthogy járadéka fix összeg, melyet a birlalt föld hozadékából kell fizetnie, a többlet pedig az övé. A hozadéknak a földesúr által előre nem látott növekvése a birlalót gazdagítja. Ilyenformán könnyen megeshet, hogy a föld hozadékának értéke a megmivelt föld határain, mely az egész ország földjei hozadékának értékét meghatározza, nagyban emelkedik. Tegyük fel, hogy a föld jövedelme megkétszereződött; eszerint öreg barátainknak, kik 900 font járadékot fizettek és 100 fontot tartottak meg maguknak, most – noha még mindig csak 900 fontot fizetnek, – 1100 fontjuk marad évente, tekintve hogy az összes hozadék 2000 fontra emelkedett. Itt aztán alkalma nyílik tehetségtelenebb proletárunknak is az érvényesülésre. Igen szépen felajánlhat a föld megművelhetése fejében, mondjuk, évi 1600 fontot, és megtarthat magának 400-at. Ez a körülmény viszont lehetővé fogja tenni

az utolsó bérlőnek, hogy tétlen úrként vonuljon vissza és pedig évi 700 font tiszta és 1600 font bruttó jövedelemmel, amely utóbbiból évi 900 fontot fizet a főbérlőnek, aki ismét 500 fontot ad le a földesúr számára. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez az évi 700 font nem gazdasági járadék. Nem a legjobb és a legrosszabb föld közötti különbözet és semmi köze a megművelés határához. Fizetség ez az összeg a föld használatáért, az immár monopóliummá vált jog gyakorlásáért; és nagyságát nem az az összeg szabja meg, melyet a vevő a határszélien a saját földje művelésével elérhetne, hanem egyrészt a föld birlalójának semmittevési vágya, másrészt a proletár megélhetési kényszerűsége. A szokásos gazdasági kifejezések szerint az árat a kereslet és a kínálat szabja meg. Ha a föld utáni kereslet új proletárok jövetelével megnövekszik, az ár felszökik; és az üzletet a proletárra hátrányosabban kötik meg. A birlalás jogát, ahelyett, hogy örökbérbe adnák és így a birlaló előnye lenne a megművelés viszonyainak előre nem látott javulása, most már csak meghatározott időtartamra lehet megkapni, amelynek leteltével a földesúr meghosszabbíthatja az időt, vagy visszavetheti a bérlőt. A fizetség nő, amíg az eredeti járadékok csekélyeknek mutatkoznak a közbenső bérlők által elért jövedelmekhez képest. Előbb-utóbb a birlalás, illetve bérlés jogának ára oly magas lesz, hogy a föld tényleges megművelője csupán a megélhetéséhez szükséges jövedelmet fogja elérhetni. E ponton aztán véget ér a birlalás vagy bérlés jogának tovább adása. A föld nem tud eltartani több proletárt, aki magasabb bérösszeget fizethetne, mint amennyi a föld gazdasági járadéka.

(Folytatjuk.)

Dr. Láncki Jenő: Választójog és szociálpolitika.

Gyakran olvasom a „Közletket” és el szoktam olvasni a magyar ipari érdekeltségek közlönyeit is. És csodálkozva látom, mennyire szűk perspektívából és mennyire kizárólag a mai nap szemüvegén keresztül nézik földbirtokosok is és gyárosok is a szociálpolitika kérdéseit. A magyar földbirtokos ideges lesz, ha a paraszt dolgáról esik szó és alkotmányselelem a szemében, ha a mezőgazdasági munkáskérdésbe akar az állam irányítólag beavatkozni. Az ő szemében csak egy magyar szociálpolitika lenne jogosult, az, mely nemcsak az Amerikába való kivándorlást akadályozná meg csendőrrel, (és nem földdel), hanem a városokba való özönlést is. Ha a hűbériséget népszavazás útján vissza lehetne állítani, vajjon hány földbirtokos szavazna, ma a jobbágyság visszaállítása mellett? Talán legnagyobb részük. Minden skrupulus nélkül követelnék a jobbágyság visszaállítását, – a humanizmus nevében! Idéznék Carlylet, Ruskint, Le Play-t, az egész 100 esztendőes hűbéri és keresztény-szocialista, sőt szocialista irodalmat, mely leírta, hogy állatiasodott el az ember a gyárban és azt az idylli állapotot, amelynek a kapitalizmus véget vetett. Már elfelejtették Labruyère leírását a francia parasztról, M. Arndt-ét a német és Kropotkinét az orosz parasztról, arról az emberhez hasonlító állatról, aki földalatti barlangokban (putri) lakik, fekete kenyeret eszik. Már maga a kapitalizmus is elhitte, hogy annak a rettenetes nyomornak, amelyet Carlyle olyan erővel ostromozott, igazán a város és csak a gép az oka, amely az utcára dobta a munkásokat, és nem a nagybirtok, amelyről csapatokba menekült a felszabadított jobbágy a városba, hogy állatnál nem

nagyobb igényeivel kiverje és kiszorítsa onnét a jobb módhoz és emberi élethez szokott munkásokat.

Hogy a jobbagyságnak a kapitalizmus vetett véget, az bizonyos, mert a kapitalizmusnak „szabad munkásra” volt szüksége, aki a városba, gyárakba vándorolhat és városba csak az vándorolhat, aki nincs röghöz kötve.

Már mostan, ki van mutatva, Oppenheimer kimutatta Németországra nézve, és *mi vállalkozunk rá, hogy kimutatjuk ugyanazt Magyarországra nézve, hogy a városokba való özönlés ott a legnagyobb, ahol nagybirtok van.* Itt a legnagyobb a *szociális nyomás*, amely a legkisebb ellenállás irányában terjed, vagyis a városok felé, ahol nagyobb a napszám. Minél jobb helyzete van a városi munkásnak, annál nagyobb ez az áramlás, annál nagyobb a kötött birtokon és a városi gyárban a munkásra nehezedő szociális nyomás különbözősége, vagyis annál gyorsabb lesz az egyensúly felé való kiegyenlítődé. Gazdasági vastörvény ez, olyan kétségtelen, mint egy geometriai igazság. Nem az ipari gépek teremtik meg tehát a Reserve-Ar meet, mint Marx is még hitte, hanem a mezőgazdasági munkásoknak a városba áramlása. Ezek nyomják le a béreket.

És mi következnek mindebből, egészen végig gondolva a dolgokat? Hogy a nagybirtokos ellensége minden olyan szociálpolitikának, mely a városi munkás helyzetét javítja és hiva az olyan szociálpolitikának, amely a mezőgazdasági munkás helyzetén javít.

Így is kellene lenni a dolognak, ha a földbirtokos vagy gyáros nemcsak azt nézné, hogy a folyó évben ne legyen egy pár garással kevesebb a bevétele, hanem azt is, hogy mit hoz majd a jövő, milyen lesz a holnap.

A valóságban azonban nem így van. A valóságban a *gyáros* szívesen csinálna olyan szociálpolitikát, amely a *mezőgazdasági munkásnak* és a *parasztoknak* jó, és a *földbirtokos* nem bánja, akár milyen drága szociális intézmények védik az ipari munkást, csak a mezőgazdasági szociális kérdést bízzák rá, csak a cséplőmunkást vegyék ki az ipari biztosítás áldásai alól, stb. (L. mai munkásbiztosítás-rovatunkat.) Nem látja be a földbirtokos, hogy az ő érdeke, hogy a mezőgazdasági munkásra nehezedő nyomás csökkenjen. Hogy itt nem humanizmusról van szó, (ördögöt, a humanizmusról), hanem pontosan lemérhető érdekről, amelyet feláldoz egy kisebb érdeknek, annak t. i., hogy ma ne kelljen több járulékot fizetnie pl. a betegpénztárnak. A gyáros sem gondolkozik másképp.

Igaz, nem minden gyáros ellensége az ipari munkások szociális védelmének, de legtöbb igenis az, és ha már kényszerítve áldoz is, azt is inkább kikényszerített nagylelkűségnek érzi, mintsem hogy a saját érdekei védelmének tekintené.

Sem a földbirtokos osztálytól, sem a gyárostól tehát komoly szociálpolitikát várni ma nálunk nem lehet. Nem marad más hátra, mint magára az államra bízni az idevágó feladatokat.

A mai szociológia azonban más szemmel nézi az államot, mint a régi politikai kézi könyvek. Nagyon jól tudja, hogy az állam is osztályokból áll és az osztályok erőviszonyainak eredője irányában fog az állam politikája mozogni. Szenesére azonban az eredő irányát és nagyságát ma már nálunk is nemcsak a mai kapitalizmus és a mai nagybirtok ereje dönti el, hanem a munkásosztályé is. És még inkább így lesz ez ha meg lesz az általános választójog. *Mert általános választójog és szociálpolitika egyet jelent Általános választójog csak az állami szociálpolitika közjogi oldala.*

A mai szavazati rendszer mellett a magyar szociálpolitika még nem igazán komoly dolog. Kivéve a betegség és baleset biztosítást, amelyet a szocialisták kiküzdöttek maguknak, a mai szociálpolitika legfőbb feladata: a nagybirtokot a szociális terhek alól mentesíteni (az adójukat most szállították le 10 millióval! gépnél alkalmazott munkásaikat most vonták ki a balesetbiztosítás alól!); megakadályozni az Amerikába való kivándorlást (ezt is humanizmusból, hogy is mondják: „az állam nem nézheti tétlen kezekkel polgárai pusztulását az idegenben”), elvenni a paraszt kedvét a városba menéstől, (ahol elrontják az erkölcsét. úgy-e így mondják.) Ez a szociálpolitika még a kezdet kezdetén áll, ezért nem volt eddig nálunk még érezhető egy munkásügyi hivatal, sőt munkásügyi minisztérium hiánya, ami minden európai államban van már, és amilyent most állított fel a szociálpolitika terén eddig legelmaradottabb állam: az amerikai Unió.

Roosevelt mint szociálpolitikus.

Hatalmas ipari népesség keletkezése új problémák elé állította az amerikai politikát. A pásztor-patriarchális korszakból származó törvényhozás nem mutatkozik kielégítőnek az ipari fellendülés korszakában. Sehol a világon sem volt nagyobb ellentét az írott jog és jog között, „mely velünk születik”. Az ipari népesség nyomora állami segítséget követelt volna, de minden ilyen törekvést mint szabadságelleneset, megbélyegezték.

Ilyen helyzetben *magánosok* siettek a nyomorban élő tömegek segítségére, Settlement-ek alakultak, Jogvédő egyesületek keletkeztek. Lassanként azonban nyilvánvalóvá lett az a meggyőződés, hogy magánúton számba vehető eredményeket elérni nem lehet és 15-20 évvel ezelőtt mégis megtették az Egyesült-Államok az első lépést a szociálpolitika terén. Nehezen ment, hihetetlen akadályokat gördítettek minden lépés elé. Az Unió 48 állama közül 40-ben még a régi szavatossági intézmény, mely szerint a munkásnak olyan üzemi balesetért, amelyet a gyár egy másik munkása okozott, a gyáros nem felelős. A munkások legnyilvánvalóbb és legjogosultabb kártérítési igénye a régi angol jog ezen „fellow-servant-határozománya” alapján elutasított. *A legtöbb, a munkások védelmére hozott törvényt, a bíróságok alkotmányellenesnek nyilvánítottak.* Agg-sági és balesetbiztosításról persze szó sincsen, éppen olyan kevésbé felmondási időről. A női és gyermekmunka kizsákmányolása határtalan; szóval Amerika ma a munkásügyi törvényhozás terén a legelmaradottabb.

De azért, hogy e téren változás fog bekövetkezni, a tünetekből egészen bizonyos. Július hóban egy munkásügyi minisztérium felállítását határozta el a képviselőház. A változás legjobban szembeötlök a mostani harcban az elnökség körül. A Rooseveltt Tivadar vezetése alatt álló „Haladópart” ezen a téren is olyan programot szerkesztett, amely, ha diadalra jut, Amerika a szociálpolitika terén is az első között lesz.

Az idevonatkozó programmpontok a következők: Gyökeres reformok az ipari baleset és betegségek ellen, munkanélküliség elleni intézmények létesítése és leküzdése mindazon bajnak, amely a modern nagyiparral jár.

A gyermekmunka eltiltása.

Minimális bérek munkásnők számára.

Minden héten egy egész pihenő nap.

A folytonos üzemekben 8 órás munkaidő.

A fegyházi ipar betiltása bizonyos iparágakban

A munkások teljes szervezkedési szabadsága.
Szövetségi munkásügyi hivatal felállítás.

Ugyancsak állami szociálpolitikát követelnek a többi pártok programjai is amelyek közül a legmesszebb a fenti program megy. Nagyon valószínű, hogy az amerikai szocialisták is, akik opportunus politikusok, a „Haladópartra” fogják szavazataikat leadni. (I.)

A társadalmi helyzet befolyása az ideg- és agy megbetegedéseidre.

A különböző hivatások befolyása a progresszív paralízisben való megbetegedésekre régen vitatott kérdés. A korábban elterjedt feltevést, mely szerint a *tiszi-kar* különösen nagy számban szolgáltatná a paralitikusokat, nem igazolják újabb statisztikai adatok. Ellenben a legtöbb kutató megegyezik ama megállapításban, hogy a kereskedők között nagyon gyakori a paralízis; így pl. *Jolly* szerint (pszichiatrikus klinika, *Kiel*) a klinikáján a felvett összes kereskedők számának 23.3%-a paralytikus. Utánuk következtek a *vendéglősök* és *pincérek*, amely tény amellől bizonyít, hogy az alkoholizmussal való visszaélésben való segédkezés is egyik oka a progressív paralysis keletkezésének. A lues gyakoriságának nagy jelentőségét az egyes hivatások betegeidési számával nem kell külön kiemelni. Érdekesekek e tekintetben a *prostituáltknál* észlelhető elmezavarok terén eszközölt újabb vizsgálatok. Ezelőtt fejtették, hogy a prostituáltak csak ritkán betegednek meg paralízisben; ezzel szemben *Hollós* megállapította, hogy a prostituáltak elmebetegségeibe általában nyolcszorta, progressív paralízisben ötszörte nagyobb percentszámban esnek, mint más asszonyok. *Hühner* vizsgálódásai mutatták, hogy paralízis, tabes és lues a prostituáltak elhalálzási okainak nem kevesebb, mint 87%-át teszik, míg ugyaneme három betegség a többi elmebeteg-asszonyok csak 23.4%-ánál tekinthető elhalálzási oknak.

Általános volt a feltevés, hogy a prog. paralízis a lelkészeknél ritka. Ezt azonban *Sandy* egy nagy *magyar* statisztika alapján megcáfolta; ő 53 elmebeteg *pap* között 16 paralitikusot, tehát 30%-ot talált; a többi elmebetegek között 35% paralitikus volt, a különbség tehát nem jelentékeny. E statisztikánál talán helyi viszonyok szerepelnek; általában azonban úgy látszik, mintha ez a pszichiatrikus tapasztalat a lelkészeknél észlelhető paralysis ritkább fellépésére engedne következtetni.

Az alkoholizmus veszedelmeinek bizonyos hivatásbeliek különös mértékben vannak kitéve, legfőképen serfőzők, borkereskedők, korcsmárosok, pincérek, fuvarosok és földmunkások. Említésre méltó az a rendkívül kárhóztatandó szokás, mely szerint a pálinkaégetőkben és serfőzőkben alkalmazottakat pálinka ül. sör ingyenes fogyasztásának kedvezményével sarkalják munkára.

Hivatásbeli betegségnek tekinthető a morphinizmus, mely betegség tudvalevően orvosok és gyógytári *segédzemélyzet* között van leginkább elterjedve. Más veszedelmek fenyegetik a *tanítókat*; beszéltek tudvalevőleg „Gouvernanten Psychose”-ről, amelyet állítólag paranoikus vonások jellemeznek. Gyakran hallunk „Caesar” örületről, „gyógyszerész-klapsról”, anélkül, hogy e fogalmak pszichiatrikus szempontból meg lennének határozva. Bizonyos, hogy a hivatásbeli környe-

zet az évtizedes szokás folytán nagyban befolyásolja az, egyén ideg és ágybéli állapotát.

A különböző hivatási ágak között különleges helyzetet foglal el a *katonai állás*. Az hihető, hogy ama nagy körütekintésnél fogva, melynek folytán manapság az egészségre nem kifogástalan egyéneket a katonáskodáshoz nem bocsájítják, az ideg- és agy megbetegedések száma a hadseregben lényegtelenül csekély. E szám 1897-ben a német szárazföldi katonaságnál még is 0.6 ezreléket tett ki és 1902-ben 0.92 ezrelékre emelkedett. Különösen világos a hisztérius megbetegedések eseteinek növekedése nemcsak a német, hanem a francia hadseregben is. A hisztéria eseteinek a száma a porosz hadseregben az egészségügyi jelentések szerint 1898/99-ben 136-ot, 1899/1900-ban 178-at, 1900/1901-ben 174-et, 1901/02-ben 242-öt, 1902/03-ban 285-öt, 1903/04-ben 307-et, 1904/05-ben 321-et és 1905/06-ban 359-et tett ki. Hasonló eredményeket mutat *Sadet*-nek egy munkája a hisztéria eseteinek feltűnő emelkedését illetőleg a francia hadseregben. Megfigyelésre kerültek:

	hisztérius	epileptikus
1895	64	363
1896	78	323
1897	89	342
1898	107	340
1899	134	372
1900	171	232
1901	144	347
1902	171	374
1903	233	415
1904	272	376

A hisztéria eseteinek erős és majdnem állandó növekedése az epilepszia ingadozó és majdnem egy színvonalon mozgó számaival szemben világosan szembeszökő. Itt is az a tapasztalat nyer megerősítést, hogy a mi modern fejlődésünk a hisztérius (psycho-gen) symptoma-komplexek könnyebb kiválasztásához vezetett. A hisztéria eseteinek statisztikai gyarapodása szempontjából fontos magyarázó ok a psycho-gen betegeidési tüneteknek lassan-lassan terjedő ismerete az orvosok között és az állapotoknak ily módon megkönynyított helyes felismerése is. Oly országokban, melyekben általános a hadkötelezettség és a hadkötelezettek számánál fogva a gondos kiválasztás lehetősége megvan, elég körütekintéssel végbemenő sorozás mellett az ideg- és agy megbetegedések száma csekély lesz. Rendszerint az ily betegségekre hajlók és a már korábban megbetegedett egyének azok, kik a háborúban a szolgálat fokozott követeléseinek áldozatul esnek: 257 elmebeteg között, kiket Jermakoff az orosz-japán háborúban megfigyelhetett, 88 (tehát egy harmadnál több) már korábban volt idegbeteg. A praedisponáltakra nézve a katonasorba való lépés még békés időkben is kritikus mozzanat, az ezzel járó psychikai izgalmak (válás fájdalma, új környezet, szolgálatbeli felelősség stb.) nemcsak hisztériás állapotokat, hanem még lap-pangó depressziókat is idézhetnek elő (nostalgia!).

A hadkötelesek életkorából könnyen megmagyarázható, hogy náluk a dementia praecox gyakori; *Schulze* szerint a hadi foglyok között is a legtöbb az ily idegbetegedés. Minél nagyobb körütekintéssel történik a sorozásnál a kiválasztás, annál kisebb lesz a szolgálatban a legkülönfélébb nehézségeket okozók (rossz bánásmód) száma. Joggal kívánta *Schulze*, hogy az iskolai végzettség a törzslapokba bevezetessék. Ezáltal sok, a besorozásnál különben elkerülhetlen tévedésnek elejét lehetne venni.

A pszichikai megbetegedések száma a *haditengerészetben* nagyobb, mint a szárazföldi katonaságnál. Ennek oka részben a még fokozottabb követelményeket támasztó szolgálat, részben azonban a szifilisz és alkoholizmus nagyobb elterjedése lehet, melyeknek következményei idegen éghajlat alatt természetesen kétszeresen érezhetők.

A hivatásos katonáknak (tiszték és altiszték) megbetegedései a legénységgel szemben kevés eltérést mutatnak. Utaltunk már arra, hogy újabb megállapodások szerint a progresszív paralízis közöttük nem igen gyakori.

A hadsereg ideg- és agy megbetegedéseire természetesen leglényegesebb befolyással van a *háború*. Már az 1870/71. évi német-francia hadjáratban mindkét felől a megbetegedési számok emelkedését állapították meg. Az eddigi tudósítások és saját tapasztalások szerint az orosz-japán háború befolyása (legalább orosz részről) még erősebb lehetett. A többi pszichiáter megfigyeléseivel némi ellentétben állnak *Wladyczo* tapasztalásai, aki Port-Artur várának ostromlásában részt vett. Az 52.000 emberből álló őrség közül az ostrom előtt ideges agybetegségbe esett $39 = 0.075\%$, míg az ostrom alatt csak $20 = 0.038\%$. Mind a két szám a békés idő számainak átlaga alatt van. Ha e számok megbízhatók, amiről az előttünk fekvő jelentés nem; ad felvilágosítást, akkor az összes fizikai és erkölcsi erők folytonos feszültségének erős és kedvező befolyását igazolja az ideg- és agy megbetegedések eseteinek számára. Érdekes volna azonban megtudni, hogy a viszonyok a vár feladása után hogyan alakultak.

Az orosz-japán háborúban legfőképp alkoholizmus, epilepszia, hisztériás és neuraszténikus állapotok tűntek fel, igazi pszichózis megbetegedések közül a depressziós állapotok, a dementia praecox és a maniákus-depressív örület tüneteivel. Míg a hadsereg csataélén a hisztérikus-neuraszténikus betegségi képek voltak a túlnyomók, az utóórsban az alkoholizmus szedte a legtöbb áldozatot. A charbini vasúti lazarett pszichiatriai osztályában *Jakubowitsch* szerint 1903-ban a háború kitörése előtt 23 delirium tremens esetet figyeltek meg; 1904-ben, a háború első esztendejében e számok 95-öt és 1905-ben 137-et tettek ki, míg az összes felvett ideg- és agybeteg száma a megfelelő években 46, 171 és 219 volt. Ugyanezen szerző szerint a (körülbelül) 700.000 emberből álló orosz hadseregbe a hadviselés alatt mindössze 2414 elmebeteg esik, tehát 3.45% , béke idejében Moszkvában a megbetegedéseknek megállapított száma 2.13% .

Praktikus szempontból jelentős *Jermakoff* megállapítása, mely szerint az öregebb korosztályú besorozottak között fellépő pszichiatrikus megbetegedések száma magasabb volt. Specifikus „háború pszichózis” nincs. Azonban majdnem egybehangzóan állítják, hogy a különféle psychosisek depresszív formái a rendesen sokkal gyakrabban lépnek háború idején előtérbe. (*Sucbanoff*). A symptoma képek sajátos színezetet nyerne, mert a rögeszmék és érzéksalódások tartalmát a háborús élmények nagyon befolyásolják. Különös említésre méltók háborúban a fejsérülések, amelyek pszichikai melléktüneteiről *Hohlbecknek* beható közleményeket köszönhetünk. Az akut traumatikus symptomák között leggyakoribbak voltak az apathia, amnesia, fokozott pszichikai ingerlékenység; ritkábbak voltak az abnormisan emelkedett hangulat (*Witzelsucht?*), szórakozottság, melankolikus-hypochondrikus lehangoltság és gyengeelméjűség. Eme akut pszichikai zavarodások eseteinek legnagyobb száma még később is évek során át beteges elváltozásokat hagyott maga után. Igen

gyakran epilepszia szegődött a későbbi folyamatban hozzájuk.

A háború nemcsak az aktív szereplőkre hat, befolyása érezhető más népeknél is, kik oly vidékeken laknak, melyeket a háború nem is érint. Ennek ama erős eszméi és gazdasági hullámzások az okai, melyeket manapság minden háború magával hoz. Így jelentik, hogy Angliában a búr háború kezdetén az első súlyos vereségek hatása alatt a bűnök és pszichikai megbetegedések száma csökkent; az első fordulat után pedig ismét felszökött (*Meyer*). Kétségtelen, hogy nagy háborús bonyadalmak a háborúban aktív részt nem vevő államok népeire is veszedelmesen visszahatnak.

Amint a háború, úgy egyéb katasztrófák is (pl. földrengések) bizonyos befolyással vannak az ideg- és agy megbetegedésekre. Ily alkalmaknál legelső sorban psychogen betegségi képek szerepelnek, amelyeket a hirtelen rémület vált ki, és amelyeket „pszichikai infekció” vagy „direkt utánzás” csak fejlesztenének. A „pszichikai infekció”-nak szociális jelentősége igen nagy, noha ma már pszichikai járványok, különösen oly országokban, melyek oktatásügye fejlett, aránylag ritkák. Kevésbé művelt országokban azonban gyakoribbak az ilyen jelenségek és főképp vallásos talajon mozognak; fanatikus hívők összetalálkoznak és szektákat alkotnak. Igen gyakran ideg- és agybelileg nem kifogástalan, vagy határozottan beteg személyek (hysterikusok, epileptikusok, paranoikusok) ily szekták alapítói; érzéksalódásaikat és rögeszméiket a rokonok, továbbá a közeli és távoli szomszédok átveszik és tovább terjesztik. A spiritisták, mediumisták, egészségimádkozók stb. babonás üzelmeinek azonban a legnagyobb eredményei és a legtöbb hive az u. n. legjobb társaságokban vannak. „Spiritisztikus psychosis” ugyan nincs, de spiritisztikus rendezések a nézőkből gyakran psychogen betegségi állapotokat váltanak ki. Az ilyen bemutatások rendezésének veszedelmét növeli az, hogy a rendes és leghálásabb közönséget mindenféle psychopatikus teszik.

A népek *politikai élete* is gyakran nyújt alkalmat, hogy a pszichikai tényezők hatásait megfigyelhessük. Ismeretes „az eszme hatalmá”-nak, „a szó hatalmának” és a kiváló személyiségek nagy befolyása. Ügyes újságcsinálás a nyilvános vélemény sodrát oda irányíthatja, ahova „a vezető elméknek” tetszik. Tanulságos példa erre az u. n. orosz forradalom 1905/06-ban. Néhány intelligens személyiség inspiratív előkészítése folytán a forradalmi mozgalom az indolens, önálló cselekvésre képtelen, a legsötétebb tudatlanságban sínylődő nép legtávolibb rétegeit magával ragadta. Nem ok nélkül beszéltek egy „forradalmi psychosistról”, amely a higgadt gondolkodású polgárt is megragadja és a tűz és gyilkolás véres tengerébe hajtja bele.

Amint a népek életében a pszichikai okok némelykor az egyesek életében is rontó szerepet játszanak. Így a paranoikus hajlandóságúnál az első per vagy egy baleset és törvényes következményei okai lehetnek valamely paranoikus megbetegedésnek. A *börtön* veszedelmes hatása psychopatikus egyénekre ismeretes a leggyakrabban a *vizsgálati fogságban* lépnek fel elmezavarok, noha ezeket a bizonytalan sorstól való félelem, a megbánás, a kihallgatások gyötrelmei és az egyedül-lét váltják ki. Leginkább oly psychogen megbetegedésekről van e téren szó, amelyek a stupor, zavarodottság, derengési állapotok (*Ganser*), vagy paranoikus psychosis képében folynak le.

Az elmebeteg keletkezésének egyik még nem eléggé tisztázott tényezője a *szellemi megterheletés*. Hiszen közelfekvő a feltevés, hogy agyunk túlintenzív

munkája pszichikai kimerültségi állapotokhoz vezethet. És a pszichiatrikus tapasztalat még sem erősíti meg ezt a feltevést. Mikor a progressiv paralysis actiológiája még kevésbé volt felderítve és különösen mikor a szifilis fontos szerepét még nem ismerték fel vagy nem méltatták kellőképpen, a paralyssist a túlságos megerőtetések folytán előálló betegségnek tartották. Ma már majdnem valamennyi kutatónak egyező meggyőződése, hogy a szellemi tuler ültetésnek nem tulajdonítható mérvadó jelentőség eme betegségek keletkezésénél (*Junius és Arndt, Budin és mások*). Még az u. n. kimerültségi psychosisok keletkezési okainál sincs a szellemi túlterhelésnek fontos szerepe, legfeljebb más fontosabb tényezők mellett testi vesződség, ki nem elégitó táplálkozás, kevés alvás és ennek közvetlen következményei, u. m. vérszegénység és a szervezet megbetegedése jöhet tekintetbe. Inkább oly megerőtlet szellemi munka tekinthető károsnak, amely az indulatok erős közreműködése mellett megy végbe (*Kraepelin*). Ide tartozik a vizsgákra való készülés és némely hivatási ág felelősségteljes munkája (bankhivatalnokok, gyógyszerészek, vasúti hivatalnokok stb.).

A „túlterhelés” kérdéséről is néhány szót. Korunkban nagy a hajlandóságunk, hogy a *serdülo ifjúságnál* előforduló ideges bajokat az iskola következményeinek tulajdonítsuk. Úgy látszik azonban, hogy a *í obiba* a szülői házban van. A gyermekek egyéniségének hiányos megértése és az ez iránti kevés érdeklődés sablonszerű neveléshez vezet. A gyermekeket hajlamaiknak megfigyelése nélkül oly tanintézetekbe küldik, amelyek nem annyira a gyermekek tehetsége és érdekei, mint inkább tradíció, olcsóság, a szülői lakás közelsége, vagy más tisztán külső körülmények folytán választatnak meg. Ha meggondoljuk továbbá, hogy milyen ritkán képesek a rokonok a gyermekekben a „tudnivágyást” ébreszteni és ápolni vagy pedig a tanító és az iskola iránti szeretetet és hálát nevelni, sőt, hogy mily gyakran oltanak akaratlanul vagy akaratlan is gyűlöletet és utálatot a gyerekekbe, akkor ne csudálkozzunk, ha a jótétemény gyötrelmévé válik. Nem illenek össze végül az u. n. modern nevelés és az iskola órarendje és egyéb szabályai; az oly szükséges alvási idő sokszor már 10 éves korban megrövidül, minthogy a gyermekeket este a nagyváros élvezeteibe részesítik. Gyermekbálok, álarcos multságok és egyéb ünnepek idő előtt szexuális gondolatokat és sóvárgást gerjesztenek és ostoba cicomákkal a gyermeknek kiöltözködési és fényűzési hajlandóságát a nevetségességig fokozzák. Ennek következménye, hogy a gyermek nem képes figyelmét a tanítás tárgyaira összpontosítani, az iskolában való hiányos figyelmet megerőteltetebb házi feladatokkal kell pótolnia; és mindezt az iskolát teszik felelőssé! A *nevelés kérdése* jobban kellene, hogy érdekeljen bennünket, mint a *túlterhelés kérdése*.

Fentebb érintettük már a gyermek nemi fejlődését. Ha egyes modern irányzatokat követnénk, úgy a szexualitásnak az elmebetegségekhez való szociális viszonyait egy hosszabb fejtegetés középpontjába kellene helyeznünk. Eme törekvésekkel ellentétben azonban követendőbbnek tartjuk azt az intelmet, mely szerint a gyermek és a beteg felnőtt fejlődésének kérdését a szexualitás kérdésétől teljesen távol kell tartanunk és egészen külön lapokon kell taglalnunk. Sem *Freud*, fejtegetései, sem *Stekel* túlzásai nem fognak bennünket arról meggyőzni, hogy a szexuális traumának vagy élménynek tényleg meg lenne az általuk vitatott jelentősége, és hogy a gyermekkel szemben a ki-kérdésnek és reagálásnak egyenesen visszataszító módszere pozitív értékű lenne. E kézi könyv célja és

terjedelme felment bennünket ama kötelezettség alól, hogy e vitás kérdésbe mélyebben bebocsátkozzunk, amely kérdésnek szociális jelentősége egyébként legfeljebb idegorvosi kezelési elveknek remélhetőleg csak időleges eltulodásában áll.

A szexuális eltévelyedéseknek az elmebetegséghez való viszonya is csak ritkán ér el társadalmi jelentőséget, a bíróság előtt azonban sokszor nehéz pszichiatrikus fejtegetésekre szolgáltatnak alkalmat.

Nehogy szemünkre vessék, hogy a nemi élet jelentőségét a modern haladás terén lebecsüljük, röviden kiemeljük, hogy mi a szexualitásnak ma kétségtelenül létező túlhatását és beállítását ütemében elharmarkodott és ezáltal az idegrendszert veszélyeztető kultúrhaladásunk melléktünetének tekintjük. E szexuális túlfeszítés jelentősége a faj szaporodása és javítása szempontjából csak negatív; tanúskodik emellett a kétgyermekrendszer növekvő terjedése és hasonló jelenségek ama társadalmi rétegekben, amelyek az emberiség felfelé való fejlődésében mégis csak legelső sorban mérvadók.

Fejtegetéseink eredményeit a következő tételekben foglaljuk össze:

1. Kultúránk gyors fejlődésével az utolsó évtizedekben párhuzamosan halad a psychozisonak, legelső sorban pedig a psychoneurozisonak szaporodása.

2. Nem indokolt, hogy ezt a haladást magát tegyük felelőssé elszomorító melléktünetéért. Eme psychikoideges megbetegedési jelenség az *alkalmazkodás tünete*, amelyet a felfelé törekvő emberiség át fog haladni.

3. Az elme- és idegbetegségek növekedésével szoros oki összefüggésben áll a modern élet néhány más jelensége: legelső sorban a szifilis és a mértéktelen alkohol élvezés. Emellett némi csekélyebb jelentőség tulajdonítható a gazdasági és politikai élet ingadozásainak.

4. Nem egyértelműek a faj- és elmebetegségek közötti vonatkozások. Néhány tény amellől szól, hogy a faj kulturális fejlődési foka szabja meg, hogy gyakori vagy ritka-e benne az ideg- és agymegbetegedés. Specifikus faj-psychozisonak nincsenek.

5. A környezet (a hivatás, az erkölcsi és intellektuális színvonal, erős külső befolyások, u. m. háború, sztrájk stb.) gyakran döntő befolyással vannak a psychozisonak külső alakjára és tartalmára, de nem azok lényegére.

6. Az elmebetegségek pszichikai okai közül figyelmet érdemel a fogság és a szellemi túlterhelés, noha ezek, mint sok más tényező, úgy látszik csak praedisponált talajon hatékonyak.

Munkásügyi minisztérium az Egyesült Államokban.

Az amerikai alsóház (House of Representative) ez év július hó 17-én két törvényt fogadott el, melyek mindegyike szociálpolitikai szempontból rendkívül jelentős. Az egyik munkásügyi minisztérium felállítását határozza el, a másik bizottságot küld ki a mai ipari viszonyok tanulmányozására.

Míg mostanáig az ipari munkásság érdekeit az Unióban csak a munkásügyi hivatal (Bureau of Labor), és a kereskedelmi minisztérium egy osztálya (Department of Commerce and Labor) képviselték, a munkásügyi minisztérium felállítása által közvetlen képviselőt nyernek az elnök minisztertanácsában is.

Az idevonatkozó törvény úgy rendelkezik, hogy

1912. okt. 1-én „Munkásügyi minisztérium” név alatt új hivatal állítassák fel, melynek feladata: a munkás-jóléti intézmények felállítása, munkásügyek tanulmányozása. A hivatal élén egy új miniszter fog állani.

Az új minisztérium veszi át a mai kereskedelmi minisztérium kivándorlási (ill. bevándorlási) osztályát, és a munkásügyi hivatalt, amelynek a neve ezentúl: munkásstatisztikai hivatal lesz.

A munkásügyi minisztériumnak jogában áll munkásviszályok esetén vagy mint közvetítői szerepelni, vagy egyeztető hivatalokat nevezni ki. Köteles évenként jelentést tenni a parlamentnek (kongresszus), mely működését és költségvetését részletesen tartalmazza.

A második törvény az ipari munkaviszonyok tanulmányozása céljából bizottságot küld ki. A bizottság 9 tagból áll. Tagjait az elnök nevezi ki a szenátus jóváhagyásával. Legalább 3 tagot a szakszervezetek küldenek ki, és legalább 3 gyárosnak kell benne helyet foglalni.

A bizottság időközönként jelentést tesz, a parlamentnek vizsgálatairól és legalább a harmadik év végén egy összefoglaló általános jelentést kell betérjesztene. 3 év után, vagy a most említett jelentés betérjesztése esetén előbb is, megszűnik a bizottság működése.

A bizottság vizsgálódásai kiterjeszkednek az általános munkaviszonyokra, a fontosabb iparágakra, ideértve a mezőgazdasági ipart is, de főleg a kartellek által vezetett vállalatokra; a munkások és munkaadók közötti viszonyra, az ipari jólét kérdéseire, az egészségi viszonyokra és a gyári munkásvédelmi berendezésekre, a szervezkedés növekedésére, a békéltetési eljárásokra külföldön is, a munkásügyi hivatal szerepére és befolyására.

A bizottság költségeire az első évre 100.000 dollár lett kiutalva. A képviselőház által megszavazott törvényt a szenátus röviden meg fogja szavazni.

SZEMLE

Gyakorlati tudományos vizsgálóintézetek Amerikában. 1. *A Bureau of Labort* az Egyesült-Államok kongresszusa 1885-ben állította fel és a munkásügyi minisztérium alá tartozik; feladata a munkásságra vonatkozó adatok gyűjtése. Két havonként bulletint ad ki a hazai és külföldi munkástörvényhozásról, stb.

2. *Fish Comission*: feladata a vizek által nyújtott élelmiszerekkel való foglalkozás, a halászati törvények módosítása, halászati állomások felállítása, ellenőrzése stb.

3. *Department of Agriculture*, a mezőgazdasági termelőképeség fokozása, talajviszonyok, élelmezési politika, állatbetegségek tudományos tanulmányozása stb.

4. *Geological Survey*: működési köre megfelel az európai geológiai intézeteknek.

5. *Smithsonian Institution*: feladata a természet-tudományi és néprajzi (faji) ismeretek terjesztése és idevágó művek közzététele. Múzeumokat tart fenn, kiadványainak, szemléinek stb. száma rengeteg.

6. *Rockefeller Institute for Medical Research*: Rockefeller 8 millió dolláros alapítványa orvosi kísérletek céljaira.

7. *Carnegie Institution*: Carnegie 25 millió dolláros alapítványa, 10 osztálylyal: 1. Fejlődéstan. 2. Tengeri biológia. 3. Történetkutatás. 4. Nemzetgazdaságtan és szociológia. 5. Földmágnesség. 6. A nap, csil-

lagászat. 7. Geográfiai laboratórium. 8. Botanika. 9. Élelmiszer-laboratórium. 10. Meridián-csillagászat. Eddig 201 kötetet és 1500 tanulmányt bocsátott közre. Az intézetnek 2 csillagászati observatoriuma, öt laboratórium és egy (nem-magnetikus) hajója van.

8. *Henry Phipps Inditut*: célja a tuberkulózis tanulmányozása.

9. *Rüssel Sage fundation*: célja az Egyesült-Államok szociális viszonyainak a javítása. Végül

10. *Carnegie Endowment International Peace*. Alapítója Carnegie, aki 10,000.000 dollárt adott ez intézetnek; feladata a háború okainak és költségeinek tanulmányozása, egy nemzetközi törvénykönyv tervezete és az előkészítése egy nemzetközi bíróságnak. Prof. A. C. Noe (Chicago).

Törtetők vándorgyűlése. Dr. Akarnok és Prof. Charlatan az orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlését tartják a legalkalmasabb időpontnak, hogy kéretlenül tudományukat hajigálják feléd. Ott voltam Veszprémben is és olyan benyomásom volt, mintha a túri vásáron járnék. Az egyik, ez az elnök volt, szentírást kínált, a másik Ehrlich 606-ot, a 3-ik szociológiát. A fülsiketítő lármában alig bírtam felismerni ismerőseimet, akik mind-mind egyetemi docentura után fuldokolnak, ha kell a szabadkőművesség útján, de az anyaszentegyház útján is, ha muszáj, de leginkább mindkettő vállain. Ahány titkos ambíció, rejtett lángész és tudományos sarlatánság esztendő alatt felgyülemlik, az mind ezen a vándorgyűlésen adja ki magát. Fürdők és gyógyhelyek innét akarják rádiumos forrásvizükbe a jámbor idegent becsalogatni. Persze, hogy akad a gyűlésen komoly tudós is. Hiszen különben dr. Törtető sem menne el, a törtető utálja a törtetőt, sőt megveti. Egy igazán őszinte ember volt az egész gyülekezetben, Hornig Károly megyéspüspök, ő az volt itt is, ami a templomban: megyéspüspök. Elvégre az a sok törtető, akik elnökké kiáltotta ki, csak nem gondolta, hogy Hornig Károly Darwin és Haeckel tanait fogja a gyűlésen hirdetni. Mikor Darwint még nem is ért rá elolvasni, Haeckelt pedig, – hogy is mondta csak: „senki sem veszi komolyan!”

Kinematográf és a büntettes. Mr. Baff, amerikai tudós azt állítja, hogy nemsokára az emberi gondolkodás folyamatait a vetítő gép vásznán is visszaadhatjuk. Egy ilyen gép szerkesztése szerinte munkában van és nemsokára működni is fog, vagyis gondolatokat fog olvasni. A készülék 6-7000-szeresen nagyobbitaná meg az agysejteket. Ma még nem tudjuk, mely sejtek indítják meg a gondolkodás folyamatát, de Mr. Baff erősítgeti, hogy az új gép ezt a titkot is napfényre fogja hozni. Ha ez igaz, akkor nem lenne nehéz a szürke agyvelő mozgásfolyamatait tanulmányozni, sőt bizonyos mozgástendenciákból az egyének bizonyos hajlamait is elleshetnők. Ismét aztán a büntettes typus felfedezéséhez csak egy lépés és Mr. Baff új apparátusával bizonyosan nagy segítségére volna a büntetőbíróságnak. *Maurice Lo.uban.*

A Népegészségügyi kiállítás Veszprémben. A kereskedelemügyi miniszter megbízásából a Veszprémben az orvosok és természetvizsgálók nagygyűlése alkalmából a Társadalmi Múzeum által létesített első Népegészségügyi kiállítást augusztus hó végén nyitotta meg Hunkár Dénes főispán. Elsősorban Szántó Menyhért miniszteri osztálytanácsos, a Társadalmi Múzeum igazgatója, e kiállítás szervezője és megteremtője fejtegette a kiállítás célját és részleteit, hangsúlyozta, hogy különös súlyt helyezett a táplálkozás higiéniéjére s ennek keretében egész teljességében bemutatja az e vidéken virágzó tejjgazdaság higiéniás kellékeit és hibáit, valamint az emberi test fejlődését és szervezetét. Majd végigkalauzolta a múzeumi igazgató az előkelő közönséget a kiállítás termein. Az embert bemutató nagyteremben, melyet Pékár Mihály egyetemi magántanár, adjunktus rendezett, látjuk az embernek, a természet e csodás alkotásának komplikált

szerkezetét és fejlődését, az egyes emberi sejtek mikroszkopikus alkatát, a mit tizennyolc villamos görcsőben nézhet a közönség. Hogy a munka célszerűtlen beállítás és helytelen végrehajtás miatt ártalmas, míg a helyesen végzett munka az egészség fenntartója, begazolja a kiállításnak iparegészségügygel foglalkozó része, melyet, valamint az egész kiállítást, rövid néhány nap alatt Szántó Menyhért miniszteri tanácsos és Fónagy Béla, a Társadalmi Múzeum titkára rendeztek. Tanulságos a fazekasok és családjaik betegségének, az ólommérgezésnek a demonstrálása. Ezzel a kérdéssel először hazánkfiá, néhai dr. Ghyzer Béla foglalkozott, ő maga gyűjtötte az anyagot és tökéletessé tette a fazekasipar, az agyagedénykészítés körül előforduló betegségek ismeretét s megállapította a védekezés módját. E kiállítás egyedülálló a maga nemében, innen az, hogy a külföldi hasonló célt szolgáló múzeumok erről készítették másolatot, jelenleg a londoni múzeum kérte kölcsön. Szemléltetővé teszi végül a kiállítás a munkásbiztosítás hazai szervezetét és a munkásbiztosítási bíráskodást, grafikonok mutatják a baleseteket, látjuk az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár orvosi felülvizsgáló intézetét és laboratóriumát. Bemutatja a kiállítás a magyarországi és külföldi munkásjóléti intézményeket, munkás lakótelepeket, legényszállókat, mezőgazdasági munkásházátípusokat s a székesfőváros kislakásos bérházait és kislakások telepeit. Az ipariskola földszinti folyosója a test tisztaságát, mint az egészség legfőbb biztosítékát illusztrálja. A lakás és konyha higiéniéje zárja be a kiállításnak ezt a részét. A táplálkozás egészségügye külön teremben szemlélhető, épp úgy az anya védelmi és csecsemőápolás. Külön kiállítást rendeztek gümőkórról s főképpen a tüdővészre vonatkozó szemléltető tárgyakból. Nagy folyosót tölt be az alkoholizmus ártalmaira vonatkozó kiállítás. A sikerült kiállítás iránt nagy volt az érdeklődés.

Állandó üzemek munkaidejének nemzetközi szabályozása. A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének irodája által a VI. küldöttségi ülés utasítására alakított bizottság, a melynek feladatát az állandó üzemek munkaideje kérdésének tanulmányozása képezi, ez év június havának 11-ikén és 12-ikén Londonban összeült. A tárgyalásokon az osztályoknak illetve a következő államok kormányainak 33 kiküldött vett részt: Belgium, Németbirodalom, Finnország, Franciaország, Hollandia, Norvégia, Ausztria-Magyarország, az Egyesült Államok és Svájc. A bizottság hosszabb vita után a következő határozatokat hozta:

A bizottságnak az eléterjesztet tények vizsgálata után az véleménye, hogy a nyolcórás rendszer az egyhuzamban (éjjel-nappal) dolgozó üzemek számára a legalkalmasabb rendszer, a melyet a munkások testi és szellemi jóléte, valamint speciális és közgazdasági érdekek szempontjából ajánl. A bizottság az egyes országok osztályainak jelentése alapján úgy találja, hogy a nyolcórás munkaidőt elsősorban a kohókban, vas-, acél- és hengerműveknél alkalmazott munkásokra nézve kell keresztülvinni. A nemzetközi Egyesület kérje fel a kormányokat arra, hogy az érdekelt államokat mielőbb hívja össze konferenciára, a melynek feladata legyen, hogy a nyolcórás munkaidőnek a vas- és acéliparban való keresztülvitelére vonatkozóan megegyezést létesítsen. Az egyes országok osztályai tanulmányok útján készítsék elő a nyolcórás munkanap vagy a megfelelően megállapítandó leghosszabb munkahét keresztülvitelét azokban az állandó üzemmel dolgozó iparokban, a melyeknél *a)* munkaidő (szolgálati idő) 24 órán belül 10 óránál nagyobb *b)* a munkáscsoportok szolgáltatása heti hat munkahuzam-

nál nagyobb. A bizottság úgy találja, hogy az üvegiparban már teljesen elegendők az előkészítő tanulmányok az 56 órás munkahét s a 24 órás egyhuzamú pihenő követeléséhez. A bizottság végül egy szerkesztő-bizottságot küldött ki, a mely a törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesülete kiküldötteinek a folyó év szeptember havában Zürichben összeülő VII. gyűlésének jelentését megfogalmazza.

A törvénytelen fiú a védtörvényben. A jogtalanság ama szomorú homályába, a mely a törvénytelen gyermeket körülveszi, egy jótékony sugarat bocsát az új védtörvény 31. paragrafusára. Ez a családfentartók póttartalék-kedvezményét tárgyalja és többek közt kimondja, hogy:

„A törvénytelen fiú is részesül ebben a kedvezményben, ha tőle függ szülőanyjának, keresetképtelen anyai nagyatyjának, özvegyesre jutott anyai nagyanyjának, vagy teljesen elárvult testvéreinek eltartása, ha eme kötelességét teljesíti is.” A végrehajtási utasítás megjegyzi, hogy testvéreként csak az egy anyától származók és pedig törvényes, vagy törvénytelen születésűek jönnek tekintetbe. Továbbá:

„A törvényes vagy törvénytelen fiúnak az időközben vagy újra férjhez ment anyja érdekében akkor van kedvezményi igénye, ha – feltéve a többi összes feltétel teljesítését – az anyja gyámolítására kötelezett férj keresetképtelen és az esetleges előbbi házasságából nincs fia, aki eltartása szempontjából tekintetbe jönné.”

Ez a humánus rendelkezés nagy haladást jelent a régi véderőtörvénynyel szemben.

A gabona kereskedelem monopolizálása tárgyában az orosz kormány nemrégiben javaslatot terjesztett a дума elé, amely a *gabonakereskedés és gabona-export államosítását* tervezi. A javaslat a kereskedelmi vezetést, Szt.-Pétervárott egy „gabona-tanácsos”-ra akarja bízni, míg vidéken azt a községek és a szemsztwok látnák el. A kormány a gazdáknak előlegeket adna és értékesítés után a búza teljes árát fizetné a gazdának. Az államnak azonban ezen előlegekhez hivatalos becslés szerint több mint 2000 millió koronára volna szüksége. Az állami kivitel monopolizálása által az orosz kormány befolyást gyakorolna a világpiacon árára, és ez által az orosz gazdák jó áron tudnák értékesíteni termésüket.

Gyermekek fejlesztése elektromosság által.

Több tudós bebizonyította már az elektromosság kedvező befolyását a növények növesére. Ezt a módszert most a világhírű svéd tudós, Svante Arrhenius gyermeknél is megkísérelte. 6 hónapig végeztek stockholmi gyermekekkel ilyen kísérleteket. Nappal az iskola olyan termében hozták őket össze, amelyet erős elektromos áram járt át, A gyermekek erről azonban nem tudtak. Az iskola másik, ugyanolyan termében ugyanannyi, hasonló korú és növésű gyermek tanult, de ebbe a terembe az áram nem lett bevezetve. Az eredmény valóban meglepő. Azok a gyermekek, akik az elektromos árammal átjárt levegőjű teremben tanultak, kétszer olyan gyorsan fejlődtek ugyanazon idő alatt. Emil Bachelet azt mondja, hogy ez a módszer igen alkalmas testileg és szellemileg visszamaradt gyermekek fejlesztésére. Dr. Morton professor szerint pedig nemsokára az iskolákban, sőt a házakban éppen olyan kevésbé fog hiányozni az „elektromos szoba” mint a fürdőszoba. Szerinte az elektromosság megöli a baktériumokat és ez után a 100 éves kor sem lesz ritkaság.

Sok beszédnek sok az alja. Körülbelül ennek a panasza hallatszik igen komoly helyekről a folytonos

kongresszuszozás, sőt folytonos nemzetközi kongresszuszozás ellen, amelynek nem mindég van egyéb célja, minthogy egy sereg ember közkölségen utazgasson és kellemes vakációkat csináljon magának. Még a „Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesületének” a kongresszusai indokolhatók meg leginkább, mert ezeken a kongresszusokon már úgyszólván félhivatalos képviselte van az államoknak, amelyek ilyen formák között majdnem, kötelező megállapodásra jutnak egymással a munkásvédelem terén megvalósítandó feladatok tekintetében. Ámbár itt is sok jogosultsággal lehetne azt felhozni, hogy minden megállapodás tökéletesen készen van már a kongresszus összeállése előtt. De a pecsétet ráütni ezekre a megállapodásokra: ez eléggé megindokolja ennek az egyesületnek a kongresszusait. De a többi legtöbbször igazán fölösleges erő- és időpazarlás. Egyetlen téma ezeken a kongresszusokon fel nem merül és szinte föl se merülhet, amelyet ezerszer meg nem rágott és teljesen ki nem készített a szaksajtó és a szaktudomány. Sőt legtöbbször már előre kinyomatott előadmányokat ismételnék el előszóval az előadók, amelyekhez minden jelentőség nélkül való hozzászólások történnek. Az idő jórésze pedig egyébként ünnepekkel – és legyünk csak egészen őszinték – bliccelésekkel telik el, mert mindenki előre tud mindent, sőt a könyökén nő ki már az egész kongresszusanyag és így okosabbnak tartja, hogy az időt a város nevezetességeinek és eleven életének a szemléletére fordítsa. A legelszántabb kongresszushiénák is elismerik már, hogy inkább csak személyes érintkezésben, a „Führung”-ban van ezeknek a kongresszusoknak az igazi jelentősége, ami más szóval annyit jelent, hogy nem is olyan ostoba dolog a fővárosnak vagy az államnak, szóval másnak a költségére kitűnően mulatni 8-10 napig jeles férfiak társaságában. De annyi szent igaz: hogy hívják bár a jó öreg kiküldött államnak, városnak, akadémiának, egyesületnek vagy akárminek, mindegyiknek a pénzt sokkal, de sokkal haszontalanabb dolgokra is herdálják, mint az ilyen kiküldetések költségeire, amelyek a legrosszabb esetben is rendszerint érdemes egyének ember- és világismeretét gyarapítják. (K.)

Cselédtörvény Dániában javaslat formájában került most az országgyűlés elé. A cselédszerződés egy évi tartamnál hosszabb időre nem köthető. Kilépés esetén a cselédnek joga van a munkaadó bizonyítványára. Minden új épület lakásaiban a cselédszobáknak 16 köbméter levegőt kell tartalmazniok, ha pedig 2 személyre vannak számvá, 25 köbmétert. Iskolaköteles cselédek reggel 6 óra előtt és az iskolaidő megkezdése előtt 3 órán át nem foglalkoztathatók, nehogy kimerülve jöjjenek iskolába. A munkaadó köteles cselédje holmiját tűz ellen biztosítani. Betegség esetén ápolatnia kell cselédjét. A vasárnapi és a hétköznapi esti szabad idő kérdése szerződési megállapodás tárgya. Hathónapi szolgálati idő elteltével azonban 3 napi, egy év után pedig egy heti szabadságra van a cselédnek törvényes igénye. A cseléd a hanyagsága folytán okozott károkat megtéríteni köteles. A rögtöni hatályú felmondás esetei az egyes szerződésekben nyerne szabályozást. A cseléd és gazda közötti viták elintézése egy külön bíróság, a Tyendenaevn, hatáskörébe tartozik, melyet minden községben felállítanak és amelynek tagjait a község tanácsa a lakosok közül 6 évre választja.

R. Hagemp.

A munkásjog fejlesztése az a program, amelynek megvalósítása a közel jövő jogéletének a tartalmát fogja képezni. Magyarországon persze, ahol negyven éves a büntető törvénykönyv, teljesen elavult a keres-

kedelmi és ipartörvény és egyáltalában nincsen még kodifikált magánjog, itt az egységes magánjog hiánya csak egy a sok hiány között és így kevésbé is élénk a hiányérzete. Ám a társadalmi fejlődés azért nálunk se követ más irányokat, mint a rendezettebb jogéletet élő országokban és az egységes munkásjog helyesebben az alkalmazottak egységes jogának a hiánya minálunk is megszüli azokat a fonákságokat, amelyek miatt az ipari államokban már urgens szükségét látják az idevonatkozó reformoknak. Ezért minket is érdekel a szeptember 4-6-án Bécsben ülésező Német Jogászgyűlés, amelynek napirendjén van az a kérdés, hogy a kereskedelmi törvényen kívül álló alkalmazottakra vonatkozó milyen védelmi intézkedések azok, amelyek alkalmasak volnának arra, hogy az összes magánalkalmazottakra kiterjesztessenek. A vélemények előadói Heinz Pothoff, Georg Baum és Kobatsch, akik véleményükben tulmentek a kérdésem és nem csupán a kereskedelmi törvényen kívül álló alkalmazottak jogait, hanem az össz-munkásságra vonatkozó joganyagot is bevonták vizsgálatuk körébe és már evvel az eljárásukkal is közelebb vitték a jogfejlődést az alkalmazottak egységes jogának az állapotához. Hogy ez az állapot az ideál: azt könnyű belátni, ha elgondoljuk, hogy egész sorozata van a védelmeknek és jogosultságoknak, amelyeket a törvény az alkalmazottak némely kategóriájának megad, míg másik kategóriákat teljesen oltalom nélkül hagy. Minél inkább kifejezésre jut a fejlődés folyamán a kapitalizmusnak az a jellegzetessége, hogy az alkalmazottak minden fajtája részére lehetetlenné válik az önállósítás, annál kirívóbbá válik az az igazságtalanság, hogy némelyek megkapják a törvénytől azokat a védelmeket, amelyek alkalmazotti állapotig definítív jellege miatt váltak szükségessé, mások pedig nélkülöznek azokat.

Az „Osborn-ítélet” tudvalevőleg azt tartalmazta és a miatt volt óriási felháborodásnak az előidézője az angol munkásság körében, hogy eltiltotta a szakszervezeteknek a politikai agitációra való pénzkidást, amennyiben súlyos anyagi felelősséget állapított meg az ily kiadások alapján. A trade uniónak felzúdulása e miatt a korlátozás miatt oly hatalmas volt, hogy a törvényhozás szükségét látta a kérdés törvényes rendezésének. A téma azonban oly kényes, hogy már két törvényjavaslatot készített róla és tett ismét a lomtárba a kormány. Most fekszik a parlament előtt már a harmadik javaslat, amelyet második olvasásban már elfogadott az alsóház. Ennek a javaslatnak a lényege, hogy képviselőválasztások és közhivatalokra vonatkozó választások kiadásaira, ilyenekre irányuló agitációra, gyűlésekre, utazásokra, politikai gyűlésekre igenis költhet pénzt a szakszervezet, ha ily irányú tevékenységet a tagok többsége a szervezet céljával megjelölt. Erre a célra azonban külön alapjának kell lennie. Az a tag, aki kijelenti, hogy nem hajlandó ilyen célokra befizetést teljesíteni, ez alól felmentendő, anélkül, hogy e miatt bármily közvetlen vagy közvetett hátrányok érhetné. Éppen úgy nem lehet a szakszervezetbe való felvételnek sem feltétele a politikai alaphoz való hozzájárulás.

A düsseldorfi nemzetközi balesetügyi orvoskongresszuson közel száz előadást tartottak a baleseti orvostudomány minden ágazatából. A legnagyobb érdeklődést az ipari betegségek ügye keltette, amelyeknek balesetként való felfogása mellett tudvalevőleg mind erősebben foglal állást a szociálpolitika, sőt helyenként és bizonyos határok között már a gyakorlat is. Az e tárgy körül kifejlődött nagyarányú vitában derekasan kivette részét az Országos Pénztár főorvosa dr. Hahn Dezső is, aki kifejtette, hogy alapjában véve alig tehető lényeges különbség a baleset és az ipari megbetegedés között, és hogy az elbírálás különbsége

csak finánciális okokban gyökereznek, amelyek azonban a gyakorlatban minduntalan összeütközésbe hozzák a lelkiismeretet a törvény betűivel és igazságtalanságokra, sőt abszurd fonásúakra vezetnek. Dr. Hahn előadása sokban hozzájárult a kongresszus állásfoglalásához, amely az ipari betegségeknek a balesetbiztosításba való belevonása mellett történt.

A dolgozni akarók védelme az a jelszó, amely alatt óriási hallali folyik ezidőszert Németországban. Az összes munkáltatószervezetek erélyes sürgetéseket hoznak nyilvánosságra a „dolgozni akarók védelme” érdekében és az iparkamarák is ilyen értelemben foglalnak állást. Nemrégiben híre járt a sajtóban, hogy a szász kormány a Bundesrat elé már törvényjavaslatot is terjesztett a dolgozni akaró munkások szigorú védelme érdekében. Ezt a hírt azonban hivatalosan megcáfolták és nem is látszik valószínűnek, hogy a parlament mai összetétele mellett ilyen értelmű törvényjavaslat elfogadható legyen. Egyelőre a büntető-törvénykönyv reformjától remélnek valamelyes védelmet a dolgozni akarók részére a szakszervezetek ellen. Minél nagyobb arányú azonban a mozgalom és az agitáció és minél hangosabb a panasz a „dolgozni akarók” ügyében, annál feltűnőbb, hogy sem a szocialista sem a katolikus alapon álló, sem a liberális, sem semmiféle egyéb munkásság részéről egyetlen panaszhangot se lehet hallani amiatt, hogy a dolgozni akarót ebben a szándékában erőszakkal vagy terrorral megakadályozzák. Szinte úgy látszik, mintha sehoh se volnának azok a dolgozni akarók, akiket nem engednek dolgozni. És ha a védelemért kiabálók egészen őszinték akaróknak lenni, akkor be is vallhatnák, hogy nem a „dolgozni akarók” védelméről van szó tulajdonképpen, hanem azokéről, akik nem mernek nem dolgozni.

A szövómunkás teljesítőképességének emelkedéséről érdekes adatokat tartalmaz az a beadvány, amelyet a szervezett angol szövómunkások terjesztettek a parlament elé a heti munkaidőnek 55½ órától 48 órára való leszállítása érdekében. A beadvány elmondja, hogy az utóbbi 50 év alatt mindössze 4½ órával rövidült meg a szövómunkások munkaideje, holott munkájuk produktivitása oly hatalmas mértékben emelkedett, hogy ma 8 óra alatt annyit tud egy munkás produkálni, mint 50 év előtt 16 óra alatt. Így például 1856-ban egy-egy orsó 5500 fordulatot tett percenként, ma 9500-at tesz. Ugyanakkor minden 1000 orsóra 7.3 munkás esett, ma ugyancsak 1000, de még egyszer olyan gyorsan forgó orsóra 3 munkás esik, és amíg akkor egy takács 20580 rőf szövetet állított elő egy évben, ma előállít 38.000 rőföt. Ez a teljesítőképesség a közel jövőben még fokozódni is fog a Northrop-féle szövőszekek rohamos térfoglalásával, mert amíg a régi szövőszekekből négyet tudott kiszolgálni egy munkás, addig a Northrop-félekből 16–24-et el tud látni. Ami pedig az előállítási költségeket illeti, 1856-ban 1 font pamut költsége 2.4 pence volt, ma csak 1.06 pence. Mindezek a munkaintenzitásvnövedések a beadvány szerint megdönthetetlen érvek a munkaidő megrövidítésére irányuló kívánság jogossága mellett, mert a fejlődés a legrövidebb a legrövidebb idő alatt kiegyenlítően a különbségeket.

Az osztrák szakszervezetek 1911-ben jelentékeny fejlődést mutattak föl. A szeparatizmus csorbáit ugyan még nem köszörülték ki, de a 27 ezer főnyi szaporulat közelebb vitte őket hozzá. Összesen 422 ezer tagja volt a szervezeteknek, amelyeknek legnagyobbika a vasutasoké 59.000 taggal, utána jön a vas- és fém-

munkásoké 56.000-rel, a textilmunkásoké 42.000-rel. A famunkásszervezetnek 29.000 tagja van, az építőmunkásoké 28.000, a kereskedelmi alkalmazottaké 17.000, a könyvnyomdászoké 16.000, a vegyészeti munkásoké 14.000 és a bányászoké 13.500. A bevételek – a sztrájkalap bevételein kívül – 9.200.000 koronára emelkedtek. A szervezetek összvagyonja 13 millió korona.

A mezők elnéptelenedése ellen hozott törvényeknek a Small Holdings and Allotments Act-nak az eddigi eredményeiről kedvező jelentést tesz közzé az angol földművelésügyi hivatal (Board of Agriculture). 1910 december 31-ig 94.154 acres földet adtak át 6916 kisbérletnek és 4597 acres-t 39 bérletösszetételnek. Ezenkívül a grófságok is szereztek és adtak tovább kisembereknek földet úgy, hogy 1910-ig, tehát két év alatt 12.529 igénylőnek a földhétsége nyert kielégítést és a jelentés szerint majdnem kivétel nélkül valamilyen jól műveli a földjét, amely határozottan jobb karba kerül a kisember kezében. Anglia evvel a belső kolonizációval eléget problémát visz a megoldás felé, ahova mi sajnos – bár a probléma nálunk, ha más okokból is mint Angliában, nem kevésbé súlyos – legfőleg jó szerencséből teszünk olykor-olykor egy-egy lépést, amikor a parcellázás konjunktúrája magasan áll; de céltudatos menetelés, pláne törvényben megszabott út-irányban, még ki tudja meddig nem fog történni nálunk ennek a nagy problémának a megoldása felé.

Politika és emberi természet (Politik und menschliche Natur) címen könyvet irt N. Graham (Politische Bibliothek, Diderichs, Jena), melyben kimutatja, mennyire logikátlanul választják meg ma mindenfelé a politikusokat (még ott is, ahol jó választójogi rendszer van) és mennyire tömegszuggeráló irányítják a politikusok magatartását és cselekvéseit, melyek aztán természetesen híjján vannak annak a bölcseségnek, melyet törvényhozóitól minden népméltán megkívánhat. Arra a végső következtetésre jut, hogy az eddiginél sokkal nagyobb súlyt kell helyezni mindenfelé a népek, de elsősorban maguknak a politikusoknak öntudatos, demokratikus, becsületes politikára való nevelésére. – Tanács, melyet Magyarországon is jó lenne megszívlelni.

Nyereménykölcson szociális célokra. A volt budapesti kerületi betegsegélyző pénztár annak idején kérte a kormányt, hogy nyereség kölcsön kibocsátásával juttasson anyagi erőt a pénztárnak a! tudó vész elleni küzdelemre. A pénztárak 1907-ben történt centralizált átszervezése után, a megszűnt budapesti kerületi betegsegélyző pénztárnak a nyereségkölcson iránt megindított akcióját az Országos Pénztár vette át s tartotta állandóan napirenden. Ennek eredményeként azután a m. kir. pénzügyminiszter úr 1912. június hó 19-én 528. sz. alatt törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé, amely szerint felhatalmaztatok a pénzügyminiszter, hogy engedélyt adhasson összesen legfeljebb 12.000.000 korona névértékű, egyenként 12 koronáról szóló nyereségkötvényeknek kibocsátására, ami mellett a törvényjavaslat 1. §-ának második bekezdése megállapítja, hogy a nyereségkölcson készpénz-eredményének Vu része az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító pénztár, Vi₄ része az Országos Közművelődési Tanács, ⁷/₁₄ része pedig a Budapesti Poliklinikai Egyesület céljaira fordíttassék. A nyereségkölcson minden valószínűség szerinti sikerülését biztosítja az, hogy a kölcsönnyújtás iránti bizalom fokozására, az említett 528. sz. törvényjavaslat 2. §-a felhatalmazza a pénzügyminisztert, hogy az állam nevében fel-tétlen kötelezettséget vállaljon arra, hogy az esedékes nyereségkötvények beváltásához szükséges készpénz-

készlet mindenkor rendelkezésre fog állani. Ezt a garanciát a pénzügyminiszter természetesen csak akkor vállalhatja, ha a kölcsönben részesedő intézetek a nyemreménykötvények kibocsátása előtt az állampénztárnál befizetik azt a tőkeösszeget, amely elégséges lesz, a sorsolási terv szerint szükséges összegek fedezésére. A pénzügyi művelet finanszírozására az érdekelt három közintézetnek egy budapesti bankokból álló konzorcium tett ajánlatot. A bankkonzorciumban a legelőkelőbb pénzintézetek vesznek részt. A bankszindikátus hajlandó lefizetni a pénzügyminiszter garanciája előfeltételeként kikötött sorsolási alapra szükséges összeget, s ha a kibocsátó intézetek a kibocsátandó összes sorsjegyeket eladják a konzorciumban álló pénzintézeteknek, azok a sorsjegyek tényleges átvételkor 5,100.000 K-át fizetnek a három intézetnek és pedig a törvényjavaslatban meghatározott részesedési arány szerint. Ily módon az egész ügylet a törvényhozásnak az emiatt három intézmény részére teendő egyoldalú ajándékozási ténye lesz, amely ajándékozási tényből a három közintézetre 1 fél fillér teher sem hárulhat. A ker. betegs. pénztár által megindított akció tehát, ha a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, minimálisan 2.500.000 korona birtokába juttatja az Országos. Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztárt, amely összeg hatalmas segítséget fog nyújtani a már eredetileg kitűzött cél, a tüdővész elleni hathatós küzdelem elérésére.

Újságírás és egyetemi oktatás Angliában napjainkban nagyban közelednek egymáshoz, Angliában, ahol az újságírás és az újságíró intelligenciája és képzettsége a többi országok zsumnalisztikájához viszonyítva eddig is mintaszerű volt, beláthaták, hogy a modern újságíró nem nélkülözheti a főiskolai képzettségét. Belátták, hogy számos aktuális téma tárgyalásánál híján van az újságíró a szükséges elméleti képzettségnek, amely pedig apostoli munkásságában nélkülözhetetlen. Az angol Újságírók Egyesülete ennek folytán elhatározta, hogy egy külön szakosztálya vezetése alatt rendszeresen el fognak tagjai látogatni egyes egyetemi előadásokra. Tehát nem csináltak külön újságíró-iskolát, hanem az újságírók e szakosztály vezetésével a wimbledoni „Kings College School” és az oxfordi egyetem előadásait hallgatják. Ez az új jelenség Angliában nagy rokonszenvenek örvend és áldásos eredményeket várnak tőle. R. *Wheel* (London).

Klubhelyiség csavargók részére. Rev. Ed. Wilson, Stepney-i pap néhány hónap előtt London egy elővárosában, Stepney-ben, csavargók és hajléktalanok részére klubhelyiséget rendezett be. E célra egy öreg, meglehetősen rozoga házat bérelt ki és rendezett be néhány rozoga asztallal, székekkel, régi újságokkal és ugyancsak régi képekkel és illusztrációkkal.

A klublátogatók (csupa hajléktalan) feladata, hogy a gonoszabb elemeket távoltartsák. Sem fekvőhely, sem frissítő italok és étkek nincsenek a klubhelyiségben, van azonban megfelelő számú mosdóberendezés, minek folytán a hajléktalanoknak alkalmuk nyílik, hogy tisztességes külsővel nézzenek munka után. A helyiség egyébként hideg idő és zivatarok ellen is védő helyül szolgál. Gázzal fűtött helyiségben szárítják a ruhákat; ruha és cipőtisztító eszközök (kefék stb.), tü és céna ugyancsak kellő készletben vannak a helyiségben.

A hajléktalanok nem fizetnek semmi tagdíjat. Azonban aki munkát talált heti 16 pennit szokott fizetni. E fillérekből rendszerint annyi pénz gyűl össze, hogy azoknak, kik már munkát találtak, munkábalépésükig a klub pénztára szükség esetén készpénzkölcsönt is tud nyújtani.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: **dr. Halász Frigyes***,

az Országos munkásbetegsegélyező és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

A német betegpénztárak Országos Szövetségének Közgyűlése.

A német „Ortskrankenkasse”-k folyó évi augusztus hó 19-én, 20-án és 21-én tartották meg Kölnben évi gyűlésüket, amelyen 5 millió biztosított tag képviselőben mintegy 1000 kiküldött vett részt, tehát jóval többen, mint az eddig megtartott évgyűléseken. Ez az erős látogatottság bizonyára az új német munkásbiztosítási törvénynek tulajdonítható, amely új és jelentős feladatok elé állította a pénztárakat.

Az Országos Munkáspénztár részéről *Lukács József* alelnök és *Grossman Miksa* aligazgató vettek részt a gyűlésen, mint meghívott vendégek, akiket a német kiküldöttek nagy szimpátiával fogadtak.

Az évgyűlés napirendjén: az *orvoskérdés*, a *centralizáció* és a *tisztviselőkérdés* állottak. Az elhangzott beszédek magyar szempontból nemcsak érdekesek, hanem felette tanulságosak is voltak. Aki az alanti tudósítást figyelemmel olvassa, látni fogja, hogy az azokból mireánk levonható tanulságok szinte meglepőek.

A gyűlés ugyanis – ellentmondás nélkül – a pénztárak centralizációja mellett foglalt állást, amit az, aki a német viszonyokat ismeri, majdnem magától értetődőnek fog tekinteni. Németországban 13 millió biztosított tag van (nálunk mintegy 1 millió), akik 23.000 (!) pénztárba vannak felvéve, úgy, hogy egy-egy pénztárra átlag mindössze 560 tag esik** Vanak pénztárak, amelyek nem számlálnak 50-nél több tagot. Nevetségesen kis számok, ha a modern szociális biztosítás feladatait komolyan vesszük.

A centralizáció mellett elhangzott érvek, – amelyeket bárak vagyunk az Építőiparosok Országos Szövetségének különös figyelmébe ajánlani – lényegében azonosak azzal, amelyek lapunk múlt számában voltak olvashatók.

Nagy feladatot csak centralizációval lehet jól és gyorsan megoldani. Ez volt a felszólalások leitmotívja. Sőt még a *Brandes* előadó által felhozott példa is majdnem azonos a múlt számunkban megjelent véleményekkel. (L. lapunk augusztus 15. számát).

Brandes országgyűlési képviselő, előadó ugyanis a többek között a Következőket mondotta:

„... a központosítás jelentőségét a *népegészségügy* szempontjából nem lehet eléggé hangsúlyozni. A nagy központosított betegpénztárak: a lipcsei, a stuttgarti, a dresdeni, a frankfurt a/m-i keresztülvittek, hogy szolgáltatásaik meghaladják a köteles minimumot, hogy ezrek, meg ezrek küldetnek gyógyhelyekre...”

És ez ellen a nézet ellen az 1000 kiküldött részéről egyetlen ellenkező hang sem volt hallható, annyira természetesnek és önmagától értetődőnek tekintette minden kongresszusi résztvevő, hogy nagy feladatokát csak centralizációval lehet megvalósítani. És ezzel szemben halomra dőlnek apró csoportok érkei és a politikai argumentumok.

Németország legnagyobb munkaadói siettek kijelenteni a kongresszuson, hogy nem tapasztalták, hogy a betegpénztárak a szociáldemokrata párt politikai céljait szolgálnák, hogy a betegpénztárak „a szociáldemokrata párt melegágyai” lennének. (Gondolom,

* Rovatvezető helyett: Dr. Guttmann Henrik.

**Az adatokat *Lukács József* alelnök ur volt S2ives rendelkezésünkre bocsájtani.

idehaza így mondják!) Ellenkezőleg! a centralizáció ellen idehaza is unostalan felhangzó ez az argumentum, a kongresszus tárgyilagos bírálatának napfényében maga bizonyult politikának. A centralizáció ellen foglalni állást, ma már Németországban annyit tesz, mint a haladás ellen foglalni állást, egyértelmű a reakcióval, mely abban az illúzióban ringatja magát, hogy a munkásbiztosításnak nem is kell nagy feladatokat megoldania, hogy az egész munkásbiztosítás csak egy ideig-óráig tartó intézmény, egy rossz lidércnyomás, amelytől nemsokára meg fog szabadulni.

Mi más meggyőződésben élünk és a magyar munkásbiztosítás kitűnő képviselői bizonyára azzal a jóleső tudattal hagyták el a kongresszus színhelyét: ime, mégis van már egy szociálpolitikai intézményünk, amelyben megelőztük, a szociálpolitika szülőföldjét, Németországot.

Érdekes volt az évgyűlésen megügyelni, hogy az előadók nem pénztári tisztviselők voltak, hanem az egyes pénztárak elnökei. Ez Németországban általános, ami mindenesetre az ügy iránt való érdeklődés jele.

Magának az évgyűlésnek a lefolyása következő volt:

Első nap: Pütz elnök, a kölni pénztár nevében üdvözlöi a megjelenteket, akik olyan számosan jöttek el, mint eddig egy évgyűlésre sem. Vázolja a szövetség eddigi eredményes működését, amely ellen azt szokták felhozni, hogy bizonyos pártpolitika szolgálatában áll. Ez a szemrehányás alaptalan, ezt bizonyítja a szövetség minden lépése, az a körülmény, hogy a mostani gyűlésen munkaadó- és munkásrésztől is annyian vesznek részt és nem utolsó fokban az is, hogy a szövetség az aránylagos szavazás behozatalát követeli.

A szövetség elnöke, *Fraesdorf* (Dresden), rámutat a tagszaporulatra. Nincs még egy olyan szervezet Németországban, amely annyi tagot számlálna, mint a szövetség. Az új munkásbiztosítási törvény hatásai még nem ismeretesek, még nem tudni, milyen befolyással lesz a pénztárak csatlakozására, és hogy a helyi betegpénztárak továbbra is fennmaradhatnak-e. Szemére vetik a szövetségnek, hogy bizonyos politikát csinál a pénztárakban, sőt már azt is ajánlották, hogy más alapon, nemzeti alapon kell a pénztárakat új szövetség kötelékébe hozni. Akik így beszélnek, azok akarják idehozni a politikát.

Dr. Hanauer ezután az ipari megbetegedésekről referált. Kívánja, hogy a tuberkulózis az ipari megbetegedések közé soroztassék, mert a tuberkulózis kifejlődésére az ipari munka döntő befolyással bír. Az ipari megbetegedések nem elkerülhetetlenek, csak a megfelelő eszközöket kell megtalálni.

Következett a napirend legfontosabb pontja: az orvoskérdés. Brachel előadó (Köln) hevesen megtámadja azokat az orvosegyesületeket, amelyek túlzó és egyoldalú követeléseket támasztanak, amelyeket a birodalmi gyűlés is elutasított. Az orvosok meg lehetnek elégedve a betegség elleni biztosítás terjedésével, mert a legszélesebb néprétegek is orvosi kezelés alá jönnek és ami fő, az ő honoráriumuk biztosítva van. A lipcsei orvosegyesület legutóbbi felmondásai tulajdonképpen nem mások, mint egy általános sztrájkjal való fenyegetés. Itt már többről van szó, mint az orvosválasztás kérdéséről. A harc már akörül folyik, hogy a betegpénztárak az orvosokkal szemben is fenn akarják-e tartani autonómiájukat, vagy pedig a lipcsei orvosszövetségnek engedjék át a német munkásbiztosítás feletti rendelkezést. (Viharos tetzés.) Sajnos, az orvosok előnyben vannak a pénztárakkal szemben. A pénztáraknak kell szerződést kötni az orvosokkal, de az orvosoknak teljes szabadságukban áll, szerződést kötni, vagy nem kötni. A birodalmi biztosítási törvény csak jónak kísérletet tesz, hogy a jogokat egyenlően szabja. Tiltakozunk kell az ellen, hogy gazdasági ügyekben a becsületbírósság döntsön. A lipcsei orvosszövetség csak azért köti magát ahhoz, hogy az orvos elleni ügyekben az orvosi becsületbírósság döntsön, mert ilyen módon a dolog mindig az orvos javára üt ki. A becsületszóval való ezt a visszaélést

törvényes úton kell megszüntetni. A szövetség hajlik az orvosokkal való békére, de az orvosoknak el kell ismerniök, hogy honoráriumuk nemcsak absolut, hanem relativ is emelkedett, 1895-től 1910-ig tagonként 2.13 márkáról 5.85 márkára. Ha a béke nem jön létre, a kormányhoz és a birodalmi gyűléshez kell fordulniok, mert a népegészség előbbre való, mint egyes foglalkozási csoportok túlzó követelzései. Ha előfordul, hogy a lipcsei egyesület egy-egy pénztárra bizonyos számú orvost rákényszerít, akiket nem lehet használni, akkor a pénztáraknak meg arra legyen gondjuk, hogy a tényleg igénybe vett orvosok száma korlátoztassék. Aztán nagyon rászoktak már a pénztárak, az orvosi segélyt túlságosan is igénybe venni. Pedig nem boszorkányság, az orvosi kezelések számát 25%-kal csökkenteni.

Második nap: Eichstaedt (Weimar) kiküldött felszólal a rokkantsági biztosítás és a hátramaradottak segélyezése utáni járulékoknak a betegpénztárak által leendő behajtása mellett. Többek felszólalása után *Lübsen* kereskedő (Wilmerdorf) emel szót és a többek között a következőket mondja:

„A munkaadók nagy része a pénztárakban nem annyira szociális, mint inkább szociáldemokrata intézményeket lát. En évek óta a munkaadók képviselője vagyok egy nagy pénztárnál, de még sohasem volt az az érzésem, hogy szociáldemokrata szervezetben vagyok. (Helyeslés.) En nem vagyok szociáldemokrata, hát elfogulatlanul nyilatkozhatom. A munkaadóknak be kell vallaniök, hogy a szociális biztosítás egy egészséges munkásosztályt teremtett, amely mint fogyasztó is értéket jelent a kereskedőre nézve. (Helyeslés.) A munkaadók biztosítási ismeretei hiányosak”.

Következett a *pénztári alkalmazottal jogviszonyának szabályozása*. Hosszabb vita után az évgyűlés elfogadta a szövetség és a pénztári alkalmazottak egyesülete között létrejött megállapodást, melynek főbb rendelkezései a következők:

Az alkalmazás legfeljebb 2 évi próbaszolgálat után történik. A felmondás ½ évi. Öt évi szolgálat után csak fontos okból lehet felmondani. Fizetés tekintetében az alkalmazottak 5 osztályba soroztatnak. A fizetés osztály és hely szerint változik. Korpótlék. Szabadság: 1 évi szolgálat után 1 hét, 4 évi után 2 hét, 10 évi után 3 hét.

Harmadik napon a centralizáció kérdése került szónyegre. Rendkívül nagy figyelmet keltett *Brandes* beszéde, aki a bevezető sorainkban már idézett szavakon kívül a többek között a következőket mondotta:

„Az új munkásbiztosítási törvény egyik legnagyobb hibája, hogy a pénztárak szétforgácsolódását nem szüntette meg. A törvény még mindig 6 fajta pénztárt ismer. Megvan minden okunk, hogy mindazt a lehetőséget, amelyet a törvény a centralizáció tekintetében megenged, minél előbb kihasználjunk. Ha a nagy pénztárak szociális köteleiségeik tudatában vannak, akkor a kis vállalati és községi pénztáraknak el kell tűnniök. A centralizáció ellen szoktak fordulni azzal az érveléssel, hogy a nagy pénztárak szociáldemokrata célokat szolgálnak. Öröndetes, hogy ezt most is egy munkaadó cáfolta meg. Akik ezt hirdetik, azoknak az az érdekük, hogy nagy pénztárakban a munkások és munkaadók békés együttműködése ne legyen lehetséges . . . és ha ma Németországban a születések csökkenéséről hangzik fel a panasz, akkor rá kell mutatnunk arra, hogy a kiegyenlítődés csak a halálozási szám csökkentésével, és pedig elsősorban a gyermekhalandóság csökkentésével lehetséges. Ezen a téren pedig csak nagy, centralizált pénztárak képesek tenni valamit”.

Az évgyűlés legközelebbi helyéül Boroszlót tűzték ki.

L-i.

A „Köztelek” az Országos Pénztár ellen. A Köztelek írja: „A nemrég érvénybe lépett 1912. évi VIII. t.-c. gazdasádmunka egy régi és jogosult kívánságát valósítja meg, amidőn világosan megállapítja, hogy a cséplésnél és általában minden mezőgazdasági gép mellett alkalmazott munkások, – a vizsgázott gépész kivételével –, valamint a vizsábályozási társulatok és révhivatalok alkalmazottai nem az orsz. Munkásbetegs. Pénztárnál, hanem az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélyzőpénztárnál biztosítandók. A törvény életbeléptetése alkalmával kiadott miniszteri rende-

let esetleges félreértések elkerülése végett kifejezetten hangsúlyozta, hogy mivel a gazdasági gépek mellett dolgozó munkások nem ipari, hanem mezőgazdasági alkalmazottak, a vizsgázott gépész kivételével nem az 1907. évi XIX. törvény cikk 1. §-a, hanem az 1912. évi VIII. törvény cikk 1. §-a alapján esnek biztosítási kötelezettség alá, vagyis a vizsgázott gépész az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárnál, valamennyi többi mezőgazdasági gépmunkás pedig az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédségpénztárnál biztosítandó még abban az esetben is, ha az illető gazdasági gépek másnak a birtokán is dolgoznak.

Nyilvánvaló tehát, hogy ez a végrehajtási rendelet megváltoztatta, illetve hatályon kívül helyezte az 1907. évi XIX. törvény cikk alapján 1908-ban kiadott végrehajtási rendeletnek azt a számtalan zaklatásra okot szolgáltatott intézkedését, hogy a mezőgazdasági gépeikkel vállalkozásszerűleg ni a sok részére dolgoztató géptulajdonosok alkalmazottaikat ipari munkások módjára kötelesek biztosítani. Az Országos Munkásbetegsegélyző Pénztár azonban állást foglalt a kereskedelemügyi miniszter e törvényt magyarázata ellen és egyenesen arra szólította fel a kerületi pénztárakat, hogy a miniszteri rendelet ellenére hívják fel az ilyen munkaadókat a munkásbetegsegélyző pénztárnál való bejelentésre, vessék ki a munkaadóra az előírt járulékokat és gondoskodjanak nemfizetés esetén e járulékok közigazgatási utón való behajtásáról, valamint a baleset esetén netán kiszolgáltatottá segélyeknek a munkaadóktól a bejelentés elmulasztása címén való visszakövetelésétől.

A munkáspénztár és a kereskedelemügyi miniszter között kitört konfliktus persze nemcsak sajtószerű és groteszk jelenség, hanem még sok felesleges herce-hurca okozója is lesz és azt az egyet bizonyára eléri vele a kerületi pénztárak, hogy kellemetlenséget és alkalmatlanságot szereznek nem egy gazdának. Mindez azonban nem változtat azon a tényen, amit a kereskedelemügyi miniszter újabb rendelettel is megerősített s amire ismételt felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a vizsgázott gépészt kivéve minden – akár saját birtokon, akár bérben dolgozó – mezőgazdasági gépnél alkalmazott munkás kizárólag a Gazdasági Munkás- és Cselédségpénztárnál jelentendő be, illetőleg mint rendkívüli tag 1–1 korona tagsági díj befizetése mellett baleset ellen ennél a pénztárnál biztosítandó.”

A nem kincstári postamesterek alkalmazottainak betegség és baleset esetére való biztosítási kötelezettsége az 1907. XIX. t.-c. értelmében kétségkívül fenáll, s mikor a kérdést vitássá tették az egyik kir. ítélőtábla a hozott ítéletében is elismerte azt. Ennek ellenére a hatodik éve érvényben levő törvénynek ez a rendelkezése még máig sincsen végrehajtva, a nem kincstári szerződéses postamesterek, postaügynökök, kiadók, postaszállítók alkalmazottai még ma sincsenek a pénztárba bejelentve. A kerületi pénztárak ugyan felszólítják az alkalmazottaik bejelentésére a nem kincstári postamestereket, de ezektől mintegy egyértelműen azt a választ kapják, hogy a kereskedelemügyi miniszter kiadott utasítása szerint a kérdés függőben van, s ezért a be- és kijelentési adatokat nem jelenthetik a pénztáraknak. Az országos pénztár a biztosítási kötelezettség alá eső ezen alkalmazottak bejelentésének elmulasztása folytán az intézményt ért anyagi károsodás kárpótlása iránt hajlandónak látszik egyezségi tárgyalásokba bocsátkozni s be is várja a kereskedelemügyi miniszter e tárgyban hozandó döntését. A kerületi pénztárak is békés utón akarják a kérdést tisztázni, s ezért pld. az egyik nagyobb pénztár elhatározta, hogy közvetlenül a kereskedelemügyi miniszterhez fordul, s kéri, hogy a nem kincstári postamesterek alkalmazottainak bejelentését rendelje el.

A pénztár kérésének megokolásául előadja, hogy az 1907. XIX. t.-c. 1. §-ának 8. pontja és 3. §-ának 20. pontja értelmében a postánál alkalmazottak kétséget kizárólag betegség és baleset esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek, föltéve, hogy a törvény 10. §-ában

körülírt előfeltételek nem forognak fönn. Ezekről azonban a nem kincstári postai alkalmazottaknál nem lehet szó. Ebből az okból ez alkalmazottak biztosításának kérdése függőben nem lehet – ilyen jogállapotot a törvény nem ismer, – hanem a kérdés csak vitássá tehető és pedig a betegség esetére való biztosításból terhelő befizetési kötelezettség tárgyában a törvény 156. és 194. §§-ai értelmében a pénztár székhelye szerint illetékes iparhatóság előtt, a balesetbiztosítási járulékok tekintetében pedig a m. kir. állami munkásbizt. hivatal előtt. Annak azonban, hogy a betegsegélyezési vagy balesetbiztosítási járulékok fizetése kapcsán a betegség vagy baleset estére való biztosítási kötelezettség jogvita és döntés alapjául szolgálhasson, előfeltétele az, hogy a munkaadó, a jelen esetben, tehát a postamester, alkalmazottait a törvény 12. §-ában, illetve az állami munkásbizt. hiv. 2500/908. sz. rendeletében előírt szabályok szerint bejelentse, mert e bejelentés nélkül a kerületi pénztárnak nincs módjában a betegsegélyezési járulékot – esetleg balesetbiztosítási díjat – és az orsz. munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztárnak a balesetbiztosítási járulékot kiróni, a munkaadó pedig kirovás hiányában nem teheti vitássá a fizetési kötelezettséget, mert a miniszter, mint III-od fokozatú ítélező kihágási bíróság és iparhatóság ismételt kimondotta, hogy sem kihágási, sem iparhatósági bírászkodás során, a biztosítási kötelezettség, kihágási cselekmény, illetve összegszerű járulékfizetmény elbírálás nélkül – bírászkodás tárgyául nem szolgálhat.

„A törvény 20. §-ában a pénztárak részére biztosított eljárási módok és a postamestereket terhelő helyszíni vizsgálati költségeknek, valamint az ezen vizsgálatokkal járó pénztári ügyviteli munka elkerülése érdekében kéri a pénztár Nagyméltóságodat, kegyeskedjék a fentebb előterjesztett kérelmet sürgősen teljesíteni. Kéri ezt annál is inkább, mert sajnálattal kell Nagyméltóságodnak, mint az 1907. évi XIX. t.-c. végrehajtására hivatott kormányhatóságnak tudomására hoznia, hogy a szociális és a nemzetgazdasági szempontból egyaránt produktív munkára hivatott pénztárak idejének és tevékenységének nagy részét öt éven át állandóan lekötötték, – hogy a biztosítási kötelezettség teljesítésétől vonakodó munkaadónak csupán főbb kategóriáit említsük – a kincstári üzemekkel, a törvényhatóságokkal, községekkel, fatermelőkkel, cséplőgéptulajdonosokkal, bordélyháztulajdonosokkal stb. stb. a legkülönbözőbb hatóságok és bíróságok előtt lefolytatott eljárások temérdek munkát igénylő és időt rabló valószínű csatározások és méltán jelezhető kívánatosnak, hogy a postai alkalmazottaknak a törvényben félreértést kizáróan szabályozást nyert biztosítási ügye ne teretessék oly útra, hogy a kereskedelemügyi tárca körébe eső hivatalokkal szemben is az említett és lehetőleg kerülendő hatósági, illetve helyszíni eljárások vétesseken igénybe.”

Amennyiben a miniszter az előterjesztett kérést nem találná teljesíthetőnek és mindenképpen helytelen adatszolgáltatási és bejelentési tilalom fennmarad, úgy a pénztár törvényes kötelességének teljesítése képpen kénytelen lesz a helyszíni vizsgálat útján való adatszűréshez folyamodni.

Az Országos Pénztár elnöksége ismét két taggal bővült. Ezentúl ugyanis az országos pénztár felügyelőbizottságának elnökét és alelnökét is meg fogják hívni az elnökség üléseire, amelyen azonban a két új tagnak nem lesz szavazati joga. Sem törvény, sem szabály nem rendelkezik, hogy az elnökségben a felügyelő bizottság tagjai is helyet foglalhassanak, de mivel erre vonatkozólag tiltó rendelkezés sincsen, csak az ügy érdekében cselekedett a pénztár, amikor a felügyelő-bizottság el-

nökének és alelnökének tanácskozási jogot biztosított az elnökségben. Az országos pénztár elnökségének két új tagja: *Glaser Gyula* a Schlick-Nicholson gyár r.-t. igazgatója a munkaadók részéről és *Czedli István* felügyelő-bizottsági alelnök a biztosítottak részéről.

Dr. Mentsik Ferenc úrtól, az Állami Munkásbiztosító hivatal kitűnő vezetőjétől, lapunk előbbi számában ismertetett körkérdésünkre a következő sorokat vettük:

Budapest, 1912. augusztus hó 20-án.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Bocsásson meg azért, hogy a Szociálpolitikai Szemle olvasói nevében hozzám intézett kérdésére egyéni nézetemnek és véleményemnek nyilvánítása elől kitérek. Teszem ezt azért, nehogy véleménynyilvánításom – ez idő szerint elfoglalt állásomnál fogva – bármely irányban félreértésre szolgáltasson alapot.

Az idevonatkozó véleménynyilvánításokat becses lapjokban nagy érdeklődéssel olvastam.

Ezzel maradtam Szerkesztő Úrnak

kiváló tisztelettel:

Dr. Mentsik.

A választott bírósági ítéletek megfélebbezésének megrostálására törekszik az országos pénztár. Ez tűnik ki ugyanis abból, hogy a kártalanítási ügyekben hozott választott bírósági ítéleteket, amennyiben azokban a munkaképességsökkenés megállapított foka Jászik sérelmesnek, a jövőben csak akkor felebbezik meg, ha a felebbezést az orvosi vélemények mellett a járadékbi-zottságok is javasolni fogják. Azt tehát, hogy a választott bíróságok által megállapított munkaképességsökkenési percentben megnyugodhatik-e az országos pénztár avagy szükséges-e az állami munkásbiztosítási hivatal bírói ítélete is, ezentúl nem csak orvosi vélemények fogják eldönteni, hanem hozzászólása lesz ehhez a sérült szakmájának megfelelő szakemberekből összeállított járadékbi-zottságnak is. Ez utóbbit pedig úgy érik el, hogy az illető sérültet a járadékbi-zottság ülésére idézik be s így az autonómia tagjai a sérült közvetlen meg szemlélése nyomán határozhatnak. Tény, hogy ezzel még jobban meg fognak csappanni az eddig is csak gyéren előfordult felebbezések, de az is bizonyos, hogy a választott bíróságok ítéleteinek meghozatalainál megnyilvánuló subjektív érzések a felebbezések elbírálásánál is előtérbe fognak nyomulni. Mindenesetre nagy haladás történt az országos pénztár közgyűlésének elfoglalt amaz álláspontjához, hogy a választott bíróságok ítéleteit a sérült kárára nem kell megfélebbezni.

A zilahi kerületi munkásbiztosító pénztár autonómiáját visszaállították. A múlt év április hó 15-én élt első ízben a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal az 1907: XIX. t.-c. 173. §-ban adott azon jogával, hogy a kerületi munkásbiztosító pénztárak vezetését átveheti, amikor is az állami hivatal kimondotta, hogy a zilahi kerületi pénztár vezetését az önkormányzati szervek újból megalakulásáig átveszi. A zilahi kerületi munkásbiztosító pénztár közgyűlési kiküldötteit még ez év március havában választották meg, s bár a választások ellen felebbezést adtak be az állami hivatalhoz, a hivatal a felebbezések hosszú ideig tartó letárgyalása előtt lehetővé tette az autonómia megalakulását. F. évi július hó 28-án tartotta a zilahi pénztár közgyűlése az ülését, amelyen az állami munkásbiztosítási hivatal képviselőjének elnöklete alatt megválasztották az önkormányzat többi szerveinek a tagjait. Az új igazgatóság augusztus hó 4-én alakult meg, amelyet a pénztár formai átvétele követett.

A gazdasági gépek mellett alkalmazott személyzet betegség esetére való biztosításának kérdésében az országos pénztár és a kereskedelemügyi miniszter között ellentétes felfogások alakultak ki. A kereskedelemügyi miniszter ugyanis mihez tartás végett kibocsátott rendeletében annak a nézetének adott kifejezést, hogy azt a munkát, amelyet a gazdasági géptulajdonos mások gazdaságában vállalkozásszerűleg végeztet, nem tekinti az iparszerűség fogalma alá esőnek s így a gazdasági gép mellett alkalmazott személyzetet, a vizsgázott gépész kivételével, nem tartja az 1907: XIX. t.-c. szerint betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá tartozónak. Az országos pénztár terjedelmes köriratban plauzibilis érveléssel bizonyítja ennek ellenkezőjét s felhívja a helyi szerveit, hogy teljesítse a gazdasági gépek mellett alkalmazott személyzet betegség esetére való biztosítási kötelezettségének feltétlen fennállásából folyó mindennemű törvényes kötelezettségeit. A felmerülő viták eldöntése során a független bíróságok fogják mérlegelni, vajjon ellentétes-e a miniszter rendelete a fennálló törvényekkel.

Az ideiglenes munkáskórház ügye hatalmas lépésekkel halad a megvalósulás felé. A Niedermannszanatóriumnak ideiglenes munkáskórházzá való átalakítására és illetőleg annak az országos pénztár kezelésébe való átvételére vonatkozó szerződéstervezet már készíttik. A szerződéstervezet értelmében a bérbeadó a sanatóriumot valószínűleg már f. év november hó 1-ig köteles lesz a munkáskórház céljaira készen átadni.

A lugosi ker. pénztár az 1911. év nagyobb részében ugyan nem az önkormányzat vezetése alatt állott, mégis elég kedvező eredményeket tüntet fel az 1911. évről: az átlagos taglétszáma 9069. (1910. évben 8102), járulékbévétele 203091 K 91 f., hátraléka 97776 K 16 f. (49%). Az 1911. évi kezelés 17404 K 64 f. kezelési felesleggel zárult.

A legnagyobb vállalati pénztár, a Máv. váll. betegsegélyzőpénztár 1911. évi átlagos taglétszáma 85.552 (1910. évvel szemben 2.350 emelkedés), járulékbévétele 2.391,509 K 24 f. A vállalati pénztár az 1911. évet 6.057 K 35 f. *kezelési hiánnyal zárta*, ami az 1910. évi 263.239 K 52 f.-es hiánnyal szemben elég kedvező.

Az ipari mérgezések baleseti kártalanításának ügyében az Állami Munkásbiztosítási Hivatal részéről nagyjelentőségű intézkedésről értesülünk. Az Országos Pénztár igazgatósága múlt évi június havi ülésében hozott határozatával megállapította ama betegségek jegyzékét, a melyeket az O. P. 1910. évi közgyűlési határozata alapján üzemi balesetek gyanánt kártalanítandóknak tart. Az O. P. igazgatóságának e határozata több munkaadói érdekeltségi tag részéről panasszal támadtatván meg, az Állami Munkásbiztosítási Hivatal f. hó 10-én kiadott intézkedésével – helyt adva a panasznak – megsemmisítette a szóban forgó határozatot.

Joggyakorlat.

Családtárs-e a mostoha gyermek? Ennek a kérdésnek a helyes megoldását mozditja elő egyik választott bíróságunk egy konkrét betegsegélyezési ügyben hozott ítéletével. Az Országos Pénztár alapszabályainak 33. §-a ugyanis taxatív felsorolja azt, hogy kik értendők a „családtag” fogalma alatt; ez a taxatio azonban a mostoha gyermeket nem foglalja magában, noha – véleményünk szerint – a mostoha gyermek legalább is annyi jogon, mint amennyi jogon a tör-

vénytelen vagy örökbefogadott gyermek családtagnak tekintik, szintén családtagnak tekinthető. Különben is ez az általunk vallott felfogás felel is meg leginkább a törvény szellemének. Egyébként, az alábbiakban kivonatossan közöljük az ítéletet magát is, mivel az abban lefektetett elvek igen nagy szociális-érzékre vallanak.

1912. P. 2/2. szám. Az u.-i munkásbiztosítási választott bíróság következőleg ítelt

P. D. igényjogosult perében: Az u.-i választott bíróság az u.-i kerületi munkásbiztosító pénztárnak 50/2455/1912. sz. határozatát megváltoztatja, – P. D. igényét a mostoha gyermekének orvosi műtét útján történt gyógykezeléséből felmerült költségek megtérítése iránt megállapítja, ehhez kötelezi az alperes pénztárt arra, hogy nevezett igényjogosultnak 586 korona tőkét és 45 korona perköltséget 3 nap alatt végrehajtás terhével fizessen meg.

Indokok:

P. D. pénztári tag azt a kérelmet terjesztett elő a kerületi pénztár igazgatóságához, hogy mostoha fiának: Sz. S-nak B-en történt megoperálása körül felmerült költségei megtéríttessenek.

A pénztár igazgatóságának 50/2455/1912. számú elutasító határozata ellen igényjogosult felebbezéssel élt.

A munkásbiztosítási választott bíróság előtt az igényjogosult elbírálásánál az 1907: XIX. t.-c. 50. §-a volt az irányadó, melynek 5. pontja szerint betegségi segélyre igényt tarthatnak a biztosítottal egy háztartásban élő és keresettel nem bíró családtagok.

Habár ugyan az 1910 április 21-én életbe lépett országos pénztári alapszabályok 33. §-ában a családtagok gyűjtőneve alatt felsoroltak közt a mostoha gyermek nem szerepel, mégis tekintettel arra, hogy ez a felsorolás a pénztári tag háztartásában élő s keresettel nem bíró, törvénytelen és örökbefogadott gyermekekre is „kiterjeszkedik, tekintve továbbá, hogy a keresettel nem bíró mostoha gyermeknek az őt ellátó, eltartó apával való viszonyában fennforognak: mindama szempontok, amelyek a segélyre jogosított, törvénytelen és örökbefogadott gyermekekkel szemben a törvény intenciójában megnyilvánulnak: – okszerűen következtethető, hogy a törvény szelleme a felhívott törvényhelyen ismertetett viszonyok közt levő mostoha gyermeket a betegségi segély kedvezményéből kizárni nem kívánta.

Eme következtetés helyességét nem zárja ki a m. kir. közigazgatási bíróságnak a kerületi pénztár határozatában felhívott 5856/1910. sz. ítélete, mely csupán a tekintetben tartalmaz deklarációt, hogy a pénztári tag mostoha gyermekének kórházi ápolási költségeit a kórház közvetlenül a kerületi pénztártól nem igényelheti.